

Projekt: **Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja od 2009 do 2011**
Podprojekt: **Ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja**

**STROKOVNE PODLAGE ZA SISTEMSKO UREJANJE VREDNOTENJA IN
PRIZNAVANJA NEFORMALNO IN PRILOŽNOSTNO PRIDOBLENEGA ZNANJA V
IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH**

Andragoški center Slovenije

December, 2011

Projekt: ESS Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja od 2009 do 2011

Financer: Ministrstvo RS za šolstvo in šport in Evropski socialni sklad

Izvajalec: Andragoški center Slovenije

Vodja projekta: Metka Svetina

Koordinator projekta: mag. Ester Možina

Podprojekt: Ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja

Aktivnost: Koordinacija za usmerjanje aktivnosti procesov priznavanja predhodno pridobljenega znanja

Strokovne podlage za sistemsko urejanje vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja v izobraževanju odraslih

Strokovni sodelavci ACS: Metka Svetina, mag. Tanja Vilič Klenovšek

Gradivo je nastalo na podlagi delovnih gradiv ožjih delovnih skupin in delovnih srečanj skupine za Koordinacijo postopkov in nosilcev vrednotenja in priznavanja, v katerih so sodelovali: mag. Brigita Kruder, Barbara Kunčič, Ema Perme, Elido Bandelj, Ignac Šteferl, Darja Čot, Irena Kuntarič Hribar, Vesna Močnik, Oton Jerman, mag. Jelka Kozjak Jezernik, mag. Andrej Sotošek, Raduška Žepič, Helena Žnidarič, dr. Andreja Horvat Božič, Aljoša Bradač, Dušan Meznarič, Zdenka Nanut Planinšek, mag. Romana Lapajne, mag. Marjan Velej, Brigita Žarkovič Adlešič, Alenka Sagadin Mlinarič, Valentina Zdravec Predovnik, Gordana Kamnik, Liljana Hribar.

Jezikovni pregled: besedilo ni lektorirano

KAZALO

UVOD.....	2
Umestitev področja vrednotenja in priznavanja v izobraževanje odraslih.....	2
Cilji in način dela Koordinacije.....	4
Postopek priprave strokovnih podlag	5
VREDNOTENJE IN PRIZNAVANJE NEFORMALNEGA IN PRILOŽNOSTNEGA UČENJA V EVROPSKEM PROSTORU	7
Smernice priznavanja rezultatov neformalnega in priložnostnega učenja v EU	7
Predstavitev primerov dobrih praks	11
UREDITEV VREDNOTENJA IN PRIZNAVANJA NEFORMALNEGA IN PRILOŽNOSTNEGA UČENJA V SLOVENIJI - obstoječe/trenutno stanje.....	20
Zakonska ureditev področja vrednotenja in priznavanja.....	20
Postopki vrednotenja in priznavanja	28
Nosilci (omrežja) postopkov vrednotenja na izvajalski ravni in usposobljenost	30
Vloga standardov pri vrednotenju in priznavanju neformalno pridobljenega znanja	32
PREDLOGI ZA UREJANJE PODROČJA VREDNOTENJA IN PRIZNAVANJA NEFORMALNO IN PRILOŽNOSTNO PRIDOBLENEGA ZNANJA V IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH.....	34
Uvod.....	34
Načela vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja	35
Temeljni nameni vrednotenja in priznavanja	36
Normativna ureditev področja vrednotenja in priznavanja.....	37
Nosilci pristojnosti za področje vrednotenja in priznavanja na nacionalni ravni	38
Postopek (izvedba) vrednotenja in priznavanja predhodno pridobljenega znanja, spretnosti in kompetenc	39
Izvajalci postopkov vrednotenja na izvajalski ravni in usposobljenost.....	41
Usposabljanja izvajalcev postopkov vrednotenja	41
PRILOGA 1: TERMINOLOGIJA.....	44
VIRI	47

UVOD

Umestitev področja vrednotenja in priznavanja v izobraževanje odraslih

Priznavanje neformalno in priložnostno pridobljenih znanj in spretnosti je tisto področje v izobraževanju, ki se v zadnjem času močno uveljavlja in ga Evropska unija v okviru izobraževanja obravnava kot prednostno. Ob tem pa je potrebno tudi poudariti, da vrednotenje in priznavanje znanja, spretnosti in kompetenc ni ekskluzivno skrb le področja izobraževanja in izobraževalnih institucij; v enaki meri vključuje tudi delodajalce, celotne gospodarske sektorje in nevladne organizacije. Množina posameznikovih neformalnih znanj, izkušenj in kompetenc je namreč skriti zaklad, ki ga je smiselno odkriti in ovrednotiti in ga s pomočjo različnih ukrepov, priporočil in predlogov ustrezno umestiti tako v izobraževalni kot delovni proces.

Število držav, ki poudarjajo pomen odkrivanja in potrebo po ovrednotenju skritega znanja je čedalje večje, v večini pa ga razumejo tudi kot možno pot za realizacijo koncepta vseživljenjskega in večrazsežnostnega učenja. Da postajata priznavanje in potrjevanje neformalnega ter priložnostnega učenja pomemben instrument razvijanja vseživljenjskega učenja v Evropski uniji, dokazuje Memorandum EU (2000) o vseživljenjski učenju, ko med ključnimi pogoji za učinkovit razvoj sistema vseživljenjskega učenja izpostavlja vrednotenje znanja s ciljem »pomembno izboljšati izobraževalne poti, s katerimi razumemo, ocenjujemo udeležbo in dosežke v neformalnem in priložnostnem učenju» (Memorandum o vseživljenjskem učenju 2000:7). Tako postajata neformalno in priložnostno učenje bistvena dejavnika uspešnosti razvoja vseživljenjskega učenja in družbe znanja. Na ta način politika Evropske unije razbija klasično dominantnost formalnega izobraževanja in poskuša približati, da ne rečemo izenačiti, vlogo različnih izobraževalnih poti. Namesto same izobraževalne poti oziroma oblike učenja izobraževalna politika EU temelji na rezultatih učenja oz., s terminologijo EU, na učnih izidih.

Formalni izobraževalni sistem ostaja zelo pomembno mesto pridobivanja znanja, spretnosti in kompetenc, hkrati pa ga s hitrim tehnološkim in informacijskim razvojem dopolnjujejo nova učna mesta, med katera sodi tudi delovno mesto. Dejstvu, da se posamezniki učimo na različne načine, se mora prilagoditi tudi formalni sistem izobraževanja in usposabljanja, ki mora posamezniku omogočati, da vstopa in izstopa iz njega, hkrati pa upošteva in priznava znanje in kompetence, pridobljene z drugimi učnimi oblikami.

Oblikovanje in izvajanje sistema za priznavanje neformalnega izobraževanja in izkustvenega učenja je kompleksen proces, saj zahteva integracijo t. i. rezultatov izobraževanja in učenja iz različnih kontekstov v enoten okvir. Dokler večšine in sposobnosti, pridobljene zunaj formalnih izobraževalnih ustanov, ne bodo smiselno ovrednotene, ne moremo govoriti o uspešnosti ambicioznega koncepta vseživljenjskega učenja (Colardyn in Bjørnavold, (2004) v: D. Omerzelj Gomez et al; str. 162). Če želimo, da bo sistem uspešen, morajo pri njegovem razvoju in uveljavljanju sodelovati vsi zainteresirani udeleženci: delodajalci, posamezniki ter strokovne in izobraževalne ustanove.

Spremembe paradigmatskih izhodišč v izobraževalni politiki EU, ki so se izrazile pred dobrimi tridesetimi leti, intenzivneje smo jim priča v zadnjih desetih letih, temeljijo a priori na ekonomskih spremembah in ciljih. V smernicah EU je zelo opazna izrazita usmerjenost k ekonomskim interesom. V skladu s tem naj bi bilo razvijanje in poudarjanje vloge neformalnega in priložnostnega učenja odgovor na spopadanje z vse večjo konkurenco na trgu v času hitrega tehničnega razvoja in globalizacije. Kljub hitremu razvoju neformalnega in priložnostnega učenja ter izraziti možnosti prilagajanja njunih vsebin potrebam trga dela, pa

se v praksi pojavlja problem izjemno raznolikega in najpogosteje nezadostnega priznavanja neformalnega ter priložnostnega učenja s strani države in delodajalcev. Ravno slednje je spodbudilo snovalce politik Evropske unije k vzpostavljanju podlag za poenotenje sistema priznavanja in potrjevanja rezultatov učenja. Tako smo bili v letu 2004 priče sprejemu skupnih načel vrednotenja in priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja v okviru Evropske komisije (Common European principles for validation of non-formal and informal learning, 2004).

Kljub jasnim načelom vrednotenja in priznavanja rezultatov neformalnega in priložnostnega učenja pa se pojavljajo v praksi številne pomanjkljivosti. S slednjim se soočamo tudi v slovenskem izobraževalnem prostoru, predvsem zaradi zgodovinske navezanosti razvijanja kompetenc na formalni sistem izobraževanja (Hozjan, 2010: 10).

V Sloveniji je razprava o vrednotenju in priznavanju odprta že več kot desetletje. Omogočila jo je že Bela knjiga iz leta 1996, vendar samo v sistemu zaposlovanja z uvedbo certifikatnega sistema. Šele strateški dokumenti na področju izobraževanja, ki so nastali v zadnjem obdobju (ReNPIO do 2010; Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji, 2007; Bela knjiga, 2011), zagotavljajo širše temelje za vrednotenje in priznavanje neformalnega in naključnega učenja v formalnem izobraževanju, medtem ko so dokumenti, ki so bili sprejeti pred letom 2004, podpirali ugotavljanje in potrjevanje znanja in spretnosti za pridobivanje kvalifikacij v certifikatnem sistemu (Zakon o NPK, 2000). Novejša slovenska izobraževalna zakonodaja (Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju, Zakon o višješolskem izobraževanju) pa do določene mere sledi usmeritvam evropskih dokumentov na tem področju.

Iz dosedanjih nacionalnih analiz (Šlander, Hvala Kamenšček, 2007) izhaja, da je kljub vsem zakonskim podlagam, sistem vrednotenja in priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja še vedno v svoji zgodnji fazi. Priznavanje sloni na posameznikih, ki so mu zavezani, istočasno pa ne kaže, da ti posamezniki in institucije delujejo kot del koherentnega razvojnega procesa. Kot glavne ovire pri afirmaciji nešolskega kvalifikacijskega sistema so bile identificirane premajhna vidnost in podcenjenost; šibka integracija s formalnim izobraževanjem, slaba povezanost s sistemom plač, šibka vključenost socialnih partnerjev; strah pred razvrednotenjem formalnega izobraževanja (OECD, 2007).

Opravljenе analize tudi kažejo, da ni razvitih niti ustreznih strokovnih podlag niti podpornih mehanizmov niti ni pripravljenosti socialnih partnerjev za zagotavljanje prenosljivosti kvalifikacij, pridobljenih v postopkih preverjanja in potrjevanja. Priznavanje se bolj uveljavlja pri programih, ki ne dajejo stopnje formalne izobrazbe (jezikovno izobraževanje, računalniško izobraževanje, mojstrski in delovodski izpiti v zborničnem sistemu), v sistemu pridobivanja formalne izobrazbe pa, kljub zakonskim predpisom le počasi prihaja do razvoja orodij in vzpostavljanja procesov, ki bi to omogočali. Odprto ostaja tudi vprašanje transparentnosti kvalifikacij, pridobljenih izven tradicionalnih izobraževalnih okolij. Slovenija še ni dokončala razvoja svojega kvalifikacijskega ogrodja, ki bi to zagotavljalo. Med glavnimi dejavniki, ki v Sloveniji ovirajo povezovanje neformalnega in formalnega izobraževanja preko vrednotenja in priznavanja neformalnega in naključnega učenja torej lahko navedemo (Bela knjiga 2011):

- visoko stopnjo nezaupanja večine ključnih akterjev,
- bojazen, da bo priznavanje kvalifikacij, pridobljenih v drugih okoljih, razvrednotilo šolsko okolje kot izobraževalno okolje, mu odvzelo njegov primat;
- vpliv na položaj samih izobraževalnih ustanov,
- ni definiranih načinov izmenjave informacij in prenosa znanja med sodelujočimi institucijami,
- odsotnost nacionalnega dialoga, ki bi lahko razrešil vprašanje umestitve procesov vrednotenja in priznavanja v odnosu do formalnega izobraževanja,

- nedorečen odnos ključnih akterjev do tega področja,
- nedorečeno vprašanje strokovne podpore in koordinacije razvoja.

Zaradi nadaljnjega konceptualiziranja in snovanja vrednotenja ter priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja je nujno potrebno odgovoriti na vprašanja, kot so: na kakšen način nadgraditi sistemsko ureditev priznavanja učenja z mednarodnimi dokumenti in izkušnjami, kako povezati neformalno in priložnostno učenje s formalnim izobraževanjem, kako sinergično povezati razvoj vrednotenja in priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja na področju trga dela in izobraževalni sistem itd.

Eden od ukrepov, ki lahko k temu v veliki meri pripomorejo, je vsekakor skrb za oblikovanje različnih sistemskih dokumentov, ki področje neformalno pridobljenih znanj ustrezno umeščajo in mu s tem dajejo tudi uporabno vrednost – socialno, ekonomsko, kar je bila tudi ena ključni nalog **koordinacije nosilcev in postopkov na področju ugotavljanja in vrednotenja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja odraslih**, ki je v obdobju 2009 – 2011 delovala v okviru projekta ESS Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja od 2009 do 2011.

Cilji in način dela Koordinacije

V projektu Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja od 2009 do 2011 smo izhajali iz ciljev Operativnega programa razvoja človeških virov (2007 – 2013), v katerem je opredeljeno, da razvoj virov v sodobni družbi vse bolj temeljni ne le na formalnih, temveč tudi na drugih neformalnih oblikah in načinih učenja. Vrednotenje in priznavanje neformalnega učenja in izkušenj je zato eden ključnih ukrepov, ki podpira uresničevanje koncepta in strategije vseživljenjskega učenja, saj omogoča, da se vrednoti in priznava vse učenje ne glede na življenjsko obdobje in učno okolje v katerem učenje poteka.

Pri opredeljevanju ciljev in načrtovanju dejavnosti v podprojektu Ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja smo izhajali tudi iz ugotovitev že omenjenih nacionalnih analiz področja ugotavljanja in priznavanja znanja, spretnosti in kompetenc, iz katerih je razvidno, da se je potrebno še bolj usmeriti v krepitev **strokovnih podlag**, v razvoj primernih orodij, v izgrajevanje koherentnega omrežja (lokalnih/regionalnih centrov) izvajalcev postopkov vrednotenja, v katerega bodo vpeti vsi socialni partnerji. Delo v podprojektu je zato teklo na treh ključnih aktivnostih:

- na opredeljevanju postopkov vrednotenja in oblikovanju modela za njihovo implementacijo v izobraževanju odraslih,
- na razvoju ključnih orodij v podporo izpeljavi postopka vrednotenja,
- na povezovanju različnih nosilcev postopkov vrednotenja in njihovih pristopov pri obravnavi tega področja z namenom oblikovati skupna strokovna izhodišča za nadaljnji razvoj sistema priznavanja.

Temeljni cilj Koordinacije je bil iskanje strokovnih odgovorov na izzive, ki jih nalagajo gradnja in implementacija sistema priznavanja. Koordinacija je bila zastavljena na eni strani kot posvetovalno telo, njena funkcija je bila usmerjevalna, na drugi strani pa kot tisto telo, ki bo v čim krajšem času identificiralo čim več problemov, ki se bodo porajali na področju priznavanja med potekom projekta.

Cilji delovanja koordinacije so bili:

- medsebojno informiranje in posvetovanje strokovnih nosilcev,
- povezovanje različnih aktivnosti pri različnih nosilcih,
- identifikacija skupnih točk,

- identifikacija odprtih vprašanj,
- izmenjava strokovnih rešitev in njihova nadgradnja,
- izdelava strokovnih podlag za obravnavo na pristojnih telesih.

Postopek priprave strokovnih podlag

Koordinacija je, zato, da bi bila bolj operativna, delovala v ožjih delovnih skupin. Vodje delovnih skupin so bili člani Koordinacije, ki so se jim pridružili zunanji strokovnjaki posameznih področij, tudi predstavniki javnih zavodov. Koordinacija je delovala v naslednjih delovnih skupinah:

- Delovna skupina za razvoj postopkov, metod in orodij za vrednotenje in priznavanje neformalno pridobljenih znanj v izobraževanju odraslih.
- Delovna skupina za vprašanja povezana z usposobljenostjo izvajalcev postopkov vrednotenja in priznavanja (organizacije, strokovno osebje) ter mrežo organizacij za izpeljavo postopkov vrednotenja in priznavanja.
- Delovna skupina za vprašanja povezovanja formalnega in neformalnega izobraževanja (sistemska vprašanja, slovenski kvalifikacijski okvir, prenova zakonodaje in izvršilnih predpisov).

Temeljni cilji delovanja v ožjih delovnih skupinah so bili:

- na osnovi predlogov in primerov, ki so nastali v okviru razvojnih projektov in različnih praks priznavanja definirati postopke vrednotenja in priznavanja in jih, če je smiselno, poenotiti;
- določiti potrebno dokumentacijo, ki spremlja proces svetovanja, vrednotenja in priznavanja neformalno pridobljenih znanj;
- predlagati možne modele za implementacijo priznavanja in povezave/prehode med temi modeli,
- na osnovi analize dobre prakse (tuje in domače) opredeliti potrebne strokovne kompetence osebja za izpeljavo postopkov vrednotenja in priznavanja;
- opredeliti koncept informiranja in svetovanja v postopkih priznavanja in njegovo umestitev v ustrezna strokovna omrežja;
- opredeliti izhodišča za oblikovanje in koordinacijo obstoječih omrežij izvajalcev postopkov vrednotenja in priznavanja;
- oblikovati predlog za usposabljanje osebja za izpeljavo postopkov vrednotenja in priznavanja, s posebnim poudarkom na informiranju in svetovanju;
- seznaniti se z aktualnimi praksami povezovanja neformalnega in formalnega izobraževanja za primer priznavanja;
- analizirati obstoječe sistemske podlage za povezovanje neformalnega in formalnega izobraževanja;
- oblikovati predloge za izboljšanje sistemskih podlag za urejanje področja vrednotenja in priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja.

Ključni rezultati delovnih skupin so bili izdelani predlogi:

- strokovnih podlag za izpeljavo postopka vrednotenja in priznavanja (model, metode, orodja, metodologija preverjanja in ocenjevanja) ter za zagotavljanje prehodnosti med različnimi modeli;
- izhodišč za delovanje in strokovno podporo omrežjem izvajalcem postopkov vrednotenja in priznavanja;
- izhodišč za urejanje sistemskih vprašanj na področju vrednotenja in priznavanja.

Na ravni celotne Koordinacije je bil opredeljen kot ključni kazalnik priprava **strokovnih podlag (izhodišča) za sistemsko urejanje vrednotenja in priznavanja neformalno**

in priložnostno pridobljenega znanja), ki jih Koordinacija predlaga v diskusijo in verifikacijo pristojnim organom po zaključku projekta. Strokovne podlage smo pripravili na podlagi dela vseh treh delovnih skupin. V gradivu predstavljamo:

- Vrednotenje in priznavanje neformalnega in priložnostnega učenja v evropskem prostoru.
- Ureditev vrednotenja in priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja v Sloveniji.
- Predloge za urejanje področja vrednotenja in priznavanja v izobraževanju odraslih.

Termini, ki jih uporabljamo v gradivu Strokovnih podlag so pojasnjeni v Prilogi 1.

VREDNOTENJE IN PRIZNAVANJE NEFORMALNEGA IN PRILOŽNOSTNEGA UČENJA V EVROPSKEM PROSTORU

Smernice priznavanja rezultatov neformalnega in priložnostnega učenja v EU

Iz različnih dokumentov je jasno razvidno, da igra neformalno in priložnostno učenje pomembno vlogo pri izboljšanju razvitosti vseživljenjskega učenja v Evropski uniji. Že Lizbonska strategija je jasno nakazala, da formalno izobraževanje samo ne more zasledovati osnovnega cilja Evropske unije kot najbolj razvite in na znanju temelječe družbe, zato je nujno potrebna integracija neformalnega in priložnostnega učenja. Vendar se je ob tem pojavilo vprašanje, na kakšen način naj bi bilo znanje, ki ga posameznik pridobi po alternativnih poteh, priznано in ovrednoteno. To vprašanje danes postaja predmet skupne evropske politike. V tesni povezavi s cilji Lizbonske strategije iz leta 2000 je bil sprejet že omenjeni Memorandum o vseživljenjskem učenju. Iz memoranduma veje intenca po razvoju alternativnih oblik učenja in predvsem po povečanju njihove vloge. Hkrati pa iz vsebine memoranduma tudi jasno veje ugotovitev, da bo slednje mogoče šele v trenutku, ko bo le-to pridobilo ustrezno individualno in družbeno veljavo. V tem smislu lahko razumemo tesno povezanost razvoja neformalnega učenja s pomočjo priznavanja in vrednotenja različnih rezultatov učenja.

Pomemben mejnik pri nadaljnjem razvoju priznavanja in vrednotenja neformalnega in priložnostnega učenja predstavlja leto 2002. Osnova za razvijanje priznavanja in vrednotenja neformalnega ter priložnostnega učenja je bila Resolucija o vseživljenjski učenju, ki so jo sprejeli ministri Evropske unije za izobraževanje. Ta resolucija poziva države članice, naj razvijejo »sklop skupnih načel v zvezi z validacijo neformalnega in priložnostnega učenja s ciljem zagotoviti večjo skladnost med pristopi v različnih državah in na različnih ravneh« (Council resolution 27 June 2002 on lifelong learning 2002, 1). Resolucija o vseživljenjskem učenju se je posvetila vprašanju vrednotenja in priznavanja rezultatov ne glede na to, ali gre za kvalifikacije, pridobljene po formalni poti, ali za rezultate neformalnega in priložnostnega učenja, obojemu je pripisala enak pomen in prav spodbujanje sodelovanja in učinkovitih ukrepov za vrednotenje učnih rezultatov prepoznala kot temelj za graditev povezav med formalnim, neformalnim in informalnim učenjem, kar naj bi bil pogoj za ustvarjanje evropskega prostora vseživljenjskega učenja (prav tam, 3). Hkrati pa Resolucija o vseživljenjskem učenju opozarja na vrednotenje rezultatov vseh oblik učenja, kar je ključnega pomena za razvijanje vseživljenjskega učenja in pridobivanja znanja na konkretnih praktičnih področjih (prav tam, 5). Slednje pomeni, da je vrednotenje rezultatov učenja zelo pomembno za obe sferi, tj. za sfero izobraževanja in za sfero dela; vrednotenje predstavlja most med izobraževanjem, usposabljanjem, učenjem in delom.

V letu 2004 je bil sprejet sklop skupnih evropskih načel za vrednotenje in priznavanje neformalnega in priložnostnega učenja (Common European Principles for Validation of Non-formal and Informal Learning 2004). Skupna evropska načela so nastala kot potreba po oblikovanju skupnih temeljnih načel za vrednotenje rezultatov učenja. V skladu s sklepi iz Kopenhagna je bil glavni motiv za razvoj takšnih načel krepitev primerljivosti različnih pristopov na različnih ravneh in v različnih kontekstih. Metode in sistemi priznavanja ter potrjevanja so bili v veliki meri načrtovani znotraj nacionalnih okvirjev in ločeni drug od drugega. S skupnimi evropskimi načeli pa se je pojavila potreba po povezovanju sistemov priznavanja. Na ta način skupna evropska načela vzpostavljajo sistem za medsebojno komuniciranje različnih nacionalnih, sektorskih ali institucionalnih oblik priznavanja rezultatov učenja. Skupna evropska načela za vrednotenje neformalnega in priložnostnega učenja so bila podlaga za krepitev primerljivosti in preglednosti pristopov ter metod vrednotenja in

priznavanja izven nacionalnih meja. Cilj skupnih evropskih smernic za vrednotenje in priznavanja znanja je integriran v štirih načelih. Le-ta so (prav tam, 3):

- celoten proces prikazovanja znanja mora biti prostovoljen, rezultati potrjenega znanja pa ostanejo v lasti posameznika;
- odgovorni skrbniki sistemov morajo vzpostaviti podsisteme in pristope, ki vključujejo primerne mehanizme za zagotavljanje kakovosti, zagotavljanje vodenja, svetovanja in podajanja informacij o možnostih v teh sistemih;
- temelji zaupanja v proces priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja so: poštenost, preglednost in zagotavljanje kvalitete;
- potrebno je zagotoviti kredibilnost in legitimnost, teh pa ni brez sodelovanja relevantnih skrbnikov, izogibanja konfliktom med različnimi interesi in brez jasnih profesionalnih standardov za izvedbo priznavanja.

Iz prvega načela je razvidno, da je celoten sistem vrednotenja rezultatov neformalnega in priložnostnega učenja v funkciji posameznika. Ne le, da mora biti vključevanje posameznika v neformalno in priložnostno učenje prostovoljno, ampak mora biti prostovoljno tudi vključevanje v samo vrednotenje. Slednje pa bo mogoče ob pogoju spoštovanja zasebnosti.

Kot smo lahko videli iz skupnih evropskih smernic, so skupna načela primarno namenjena posamezniku, ki se vključuje v različne oblike učenja, vendar pa sistem priznavanja in potrjevanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja zahteva vključitev velikega števila odgovornih skrbnikov in agencij. Slednje se najjasneje odraža v odnosu med Evropsko unijo in nacionalnimi izobraževalnimi sistemi. Čeprav je večina strateških dokumentov in aktivnosti, ki jih izvaja Evropska unija, zgolj priporočil, pa sam razvoj področja vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja zahteva aktivno participacijo držav članic. Pod okriljem transparentnosti pa niso zgolj države članice tiste, ki se aktivno vključujejo v implementacijo evropskih strateških dokumentov. Pri tem igrajo pomembno vlogo tudi predstavniki prostovoljnih organizacij ter tudi delodajalcev in delojemalcev iz različnih sektorskih področij, ki s popisom kvalifikacij, z oblikovanjem standardov znanj in spretnosti, s svetovanjem o možnostih priznavanja znanja itd. pomembno vplivajo na neposredno uresničevanje koncepta vrednotenja in priznavanja.

Čeprav se v okviru Evropske unije vzpostavlja proces homogenizacije sistemov in postopkov priznavanja in vrednotenja neformalno ter priložnostno pridobljenega znanja, vsaka država ureja to področje v skladu s svojim sistemom. Nekatere države so področje priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja sistemsko že uredile, druge možnosti za sistemsko ureditev šele preučujejo. Glede na to pa lahko različne stopnje urejenosti vrednotenja in priznavanja neformalnega in priložnostnega znanja razdelimo po različnih kriterijih, in sicer glede na namen in stopnjo reguliranosti, glede na model in glede na stopnjo razvitosti.

Za ugotavljanje in vrednotenje znanj, spretnosti in kompetenc se lahko uporabi različne pristope. Glavna dva, **formativni in sumativni pristop**, sta v formalnem in neformalnem procesu potrjevanja znanja enako pomembna. **Formativni pristop** je zasnovan kot decentraliziran in raznolik instrument za zagotavljanje povratnih informacij in podpore pri nadaljnjem učenju, izogiba pa se povezanosti s podeljevanjem formalnih kvalifikacij. Primarni namen formativnega ocenjevanja je omogočiti učencim, da razširijo in poglobijo svoje učenje. S tem pri stopom naj bi udeleženci učenja pridobivali povratne informacije, ki bi jim omogočale izboljšati učni proces in z navedbo prednosti ter slabosti njihovega učenja zagotavljati podlago za osebni ali delovni razvoj. Pri **sumativnem pristopu** pa je namen ali rezultat procesa vrednotenja in preverjanja neformalno pridobljenega znanja z intenco po formalno priznani kvalifikaciji in pridobitvi (javno veljavnega) certifikata. Čeprav je proces priznavanja znanja v neformalnem in priložnostnem izobraževanju oblikovan tako, da je bolj

občutljiv za potrebe posameznika, pa je zaradi statusa in zaupanja nujno potrebno, da sumativni elementi priznavanja temeljijo na (javno veljavnih) standardih znanja in spretnosti, ki se uporabljajo pri ocenjevanju v formalnem izobraževanju.

Oba pristopa se v večji ali manjši meri pojavljata v vseh državah članicah Evropske unije. Bistvena razlika med državami pa je v prevladi posameznega pristopa. Ta razlika je primarno odvisna od zgodovinskega in socialnega konteksta razmerja med izobraževalnim in kvalifikacijskim sistemom. V državah, kje se koncept neformalnega in priložnostnega učenja ter certificiranja kvalifikacij pojavlja v daljšem časovnem obdobju, je v prevladi sumativni pristop. Tipične predstavnice držav s tem pristopom so zagotovo Anglija, Irska in Francija. Kljub temu pa se moramo zavedati, da tudi v tem primeru formativni pristop ni nepomemben. Za države s formativnim sistemom je značilno, da bolj kot certificiranje kvalifikacij poudarjajo participacijo državljanov v neformalnem in priložnostnem učenju ter oblikovanje njihovih načrtov permanentnega izobraževanja. Najpogosteje se te države pojavljajo visoko na lestvicah vključenosti odraslih v neformalno in priložnostno učenje. Med države s tem pristopom lahko prištevamo Švedsko in Nizozemsko. Tako lahko na Švedskem zasledimo pretežno lokalne in regionalne iniciative po vključevanju v neformalno in priložnostno učenje, ki so namenjene specifičnim ciljnim skupinam. Nekoliko drugačen pristop lahko zasledimo na Nizozemskem. Tam niso v ospredju lokalni in regionalni interesi, ampak sta neformalno in priložnostno učenje promovirana s strani podjetij in delovnih organizacij (Vuković in Žnidarič 2008, 26). Vendar se tudi v teh primerih pojavlja želja, da bi se udeležence neformalnega in priložnostnega učenja motiviralo z vrednotenjem in priznavanjem njihovih učnih dosežkov.

Drugi pristop razvrščanja temelji na pregledu različnih modelov, ki jih lahko zasledimo v državah članicah Evropske unije. Cedefop¹ je evropske države umestil v pet skupin, in sicer glede na njihovo sorodnost pri oblikah in načinih vrednotenja in priznavanja neformalnega ter priložnostnega učenja. Predvidel je obstoj petih modelov, in sicer:

1. nordijskega,
2. dualnega,
3. mediteranskega,
4. modela priznavanja nacionalnih poklicnih kvalifikacij in
5. modela odpiranja diplom in certifikatov.

Pod okrilje **nordijskega modela** se uvršča vrednotenje in priznavanje znanja na Finskem, Norveškem, Švedskem in Danskem. Vse štiri države povezuje skupna tradicija v usposabljanju in nordijski trg dela, ki je omogočil mednarodni transfer kompetenc. Povezujeta jih dve značilnosti, in sicer visoka institucionalizacija in formalizacija sistema izobraževanja ter sodelovanje državnih delodajalcev in zaposlenih pri vodenju usposabljanja. Finska in Norveška sta glede vprašanja neformalnega izobraževanja precej napredni državi. Švedska in Danska sta na tem področju še vedno nekoliko zadržani, saj npr. Švedska pomena neformalnega izobraževanja ni jasno definirala. Prav tako pa so vse štiri države izbrale različne pristope k izobraževanju. Dansko bi lahko primerjali z avstrijskim in nemškim dualnim sistemom, Švedska in Norveška pa poudarjata pomen učenja na delovnem mestu (prav tam, 12).

Dualni sistem sta uporabila **Nemčija in Avstrija**. Podobno, kot smo lahko videli pri danskem primeru, tudi omenjeni državi razumeta obstoj dualnega sistema skoraj kot nadomestilo za alternativne modele kompetenc. Gre namreč za državi, v katerih je učenje skozi delo v dualnem sistemu najbolj sistematično vključeno v sistem izobraževanja in

¹ Cedefop je evropski center za razvoj poklicnega izobraževanja.

usposabljanja. Slednje pa je razlog, da se obe državi precej upirata vpeljevanju novejših pristopov pri upoštevanju neformalno in priložnostno pridobljenih znanj. Zanimivo je tudi, da so vprašanja vrednotenja in priznavanja neformalnega ter priložnostnega učenja tesno povezana z modularizacijo izobraževanja in usposabljanja. Vendar pa se tudi tukaj odpirajo številne strokovne razprave o celostnem reševanju problematike neformalnega učenja in projekti, ki vplivajo na nadgraditev pomanjkljivosti dualnega modela (prav tam, 12–13).

Za **mediteranski pristop** je značilna pozitivna usmerjenost pri uveljavljanju neformalnega izobraževanja. V ta model bi lahko uvrstili **Grčijo, Španijo, Portugalsko in Italijo**. Skupna točka vseh teh držav je močno splošno izobraževanje in manjše število udeležencev v poklicnem izobraževanju. Slednje govori v prid razvoja neizkoriščenih možnosti in velikih zalog neformalnega ter priložnostnega poklicnega izobraževanja. Pri tem je potrebno izpostaviti, da dejansko priznavanje neformalnega izobraževanja še ni napredovalo, vendar pa je opaziti pripravljenost na spremembe, kar je vsekakor pozitivno. Slednje se jasno odraža v postavitvi temeljev v zakonodaji in v sprejemu reforme sistema poklicnega izobraževanja in usposabljanja (prav tam, 13).

Kot modulariziran in fleksibilen se je izkazal **model nacionalnih poklicnih kvalifikacij** (NPK). Vanj bi lahko uvrstili **Anglijo, Irsko in Nizozemsko**. Po tem modelu so se zgledevale številne države, saj predstavlja sistem izobraževanja, ki temelji na kompetencah in je usmerjen v rezultate (učne izide). V tem modelu je razvidno priznavanje predhodnega učenja, kar posredno privede do priznavanja neformalnega učenja. Kljub pozitivnim lastnostim pa ima ta sistem tudi določene pomanjkljivosti. Uvedba sprejemljivega kvalifikacijskega standarda lahko pomeni težavo pri ohranjanju ravnotežja med preveč splošnimi ali specifičnimi definicijami kompetenc (prav tam, 14).

Zadnji model, v katerega sta vključeni **Francija in Belgija**, bi lahko poimenovali **izziv formalnim certifikatom**. Francija je po mnenju mnogih najbolj uspešna pri priznavanju neformalnega učenja - natančneje njeno ureditev in pristope predstavljamo pod točko Predstavitev primerov dobrih praks. Prvi poskus vzpostavitve priznavanja neformalnega sistema izobraževanja se je v Franciji zgodil leta 1985 s sistemom »bilan de competence«. V letu 1992 je sledil drugi veliki korak, in sicer z odpiranjem nacionalnega sistema poklicnega izobraževanja in usposabljanja za poklicne certifikate, pridobljene zunaj njega. Tretji razvojni korak pri vrednotenju in priznavanju neformalnega ter priložnostnega učenja pa se je pojavil z idejo gospodarske zbornice o vzpostavitvi postopkov in standardov za ocenjevanje, ki ne bi temeljili na formalnem izobraževanju in usposabljanju. Francija z odpiranjem nacionalnih sistemov izobraževanja in usposabljanja posameznikom omogoča, da si lahko pridobijo poklicne certifikate v okviru sistema priznavanja neformalnega znanja.

V skladu s prvo in drugo delitvijo držav v kategorije smo lahko zaznali številne razlike, ki so posledica načina reguliranja, odnosa med sfero izobraževanja in dela, tradicije na področju (vrednotenja in priznavanja) neformalnega in priložnostnega učenja itd. Glede na to smo lahko videli na eni strani države, ki s sprejetimi zakoni in smernicami aktivno spodbujajo priznavanje neformalnega in priložnostnega učenja, in na drugi strani tiste, ki neformalno in priložnostno učenje dovoljujejo, a ga ne regulirajo. Države, kot so Velika Britanija, Irsko, Francija in Estonija, ki so že vpeljale metode in sisteme za identifikacijo in vrednotenje znanj, pridobljenih zunaj akreditiranih izobraževalnih programov, ugotavljajo številne pozitivne učinke. Tako vrednotenje in priznavanje neformalnega in priložnostnega učenja posameznike motivira, da se vključijo v formalno izobraževanje, med zaposlenimi poveča motivacijo in zanimanje za udeležbo v ponujenih usposabljanjih in organiziranih izobraževanjih v podjetju, s skrajšanjem časa študija, ki ga omogoča, postane študij dostopnejši posameznikom.

Kljub navedenim prednostim vrednotenja in priznavanja različnih oblik učenja pa je interes različnih držav za razvijanje tega sistema na nacionalni ravni zelo različen. Države so v različnih fazah uvajanja sistema priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj, spretnosti in kompetenc v sistem izobraževanja in usposabljanja. V želji, da bi izboljšali implementacijo razvijanja vrednotenja in priznavanja znanja, je Evropska unija ob koncu leta 2007 izdelala model razdelitev držav članic glede na stopnjo, ki so jo dosegle pri uvajanju tega sistema. Pri tem so države članice razdelili v tri glavne skupine. V prvi skupini so **države, ki so že implementirale sistem vrednotenja in priznavanja** neformalnega in priložnostnega učenja. V drugi skupini so države, ki **še vzpostavljajo nacionalni sistem**, ki bo posameznikom omogočal, da za svoje znanje, spretnosti in sposobnosti prejmejo (javno veljavno) potrditev. Večina držav te skupine je oblikovala normativne podlage in začela vzpostavljati metodologijo za vrednotenje in priznavanje. V zadnji skupini pa so države, v **katerih je sistem vrednotenja in priznavanja učenja nov pojem**, ki se še uveljavlja. V skladu z omenjeno delitvijo Cedefopa na tri skupine so države članice razvrščene na naslednji način (*Validation of Non-formal and Informal Learning in Europe, Cedefop 2007*):

1. države, v katerih je postopek že dobro vpeljan, urejen, posamezniki pa se že vključujejo vanj (Belgija, Danska, Estonija, Finska, Francija, Irska, Nizozemska, Norveška, Portugalska, **Slovenija**, Romunija, Španija, Velika Britanija);
2. države, v katerih se postopki razvijajo, pravne podlage so vzpostavljene, vendar se posamezniki še ne vključujejo (Avstrija, Češka, Islandija, Italija, Nemčija, Madžarska, Litva, Luksemburg, Malta, Poljska, Švedska);
3. države, v katerih se na tem področju še ne dogaja veliko in so v začetni fazi razvoja (Bolgarija, Hrvaška, Ciper, Grčija, Latvija, Liechtenstein, Slovaška in Turčija).

V vseh državah članicah, ki so dosegle najvišjo stopnjo implementacije, se pojavljata dva modela. To sta **model priznavanja nacionalnih poklicnih kvalifikacij ter model odpiranja diplom in certifikatov**. Navedena umeščenost držav, ki sodijo v ta modela, je odraz dejstva, da imajo te države dolgoletno tradicijo na področju vrednotenja in priznavanja.

Da bi se podrobneje seznanili z ureditvijo vrednotenja in priznavanja neformalnega in priložnostnega znanja v posameznih državah Evropske unije, si bomo nekoliko natančneje ogledali ureditev na primeru treh izbranih držav, ki bi jih lahko glede na že opisane kriterije razvrstili v različne modele. Razlikujejo se tako po temeljnih namenih priznavanja za katere so izgradile sistem, kot tudi po pristopih k zakonskemu urejanju področja vrednotenja. To so Francija, Nizozemska in Portugalska. Vse tri izbrane dežele so po posameznih vidikih zanimive tudi za Slovenijo oz. za njene težnje po nadaljnjem razvoju področja vrednotenja.

Predstavitev primerov dobrih praks²

FRANCIJA

Francijo lahko označimo kot najnaprednejšo evropsko državo pri sistemskem razvoju priznavanja in vrednotenja neformalnega znanja v odnosu do pridobivanja poklicnih in akademskih kvalifikacij. Razloge za to najdemo v pravnih podlagah, v vsebinski prenovi izobraževalnega sistema, ki spodbuja vzajemnost sistema neformalnega in formalnega izobraževanja ob enotnih učnih izidih, v različnih možnostih financiranja nadaljnega

² V pričujočem gradivu predstavljamo le vidike sistemskega urejanja področja vrednotenja in priznavanja v omenjenih državah. Celotno gradivo, v katerem so predstavljeni tudi postopki, ki so se uveljavili v okviru teh držav, je dostopno v arhivu projekta ESS Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja od 2009 do 2011 na Andragoškem centru Slovenije.

poklicnega izobraževanja, v vključevanju zasebnega sektorja v izobraževalno mrežo ter v razvoju socialno partnerskega dialoga.

Izhodišča priznavanja

Priznavanje in potrjevanje znanja in spretnosti, pridobljenih po neformalni poti in priložnostno, poteka na vseh področjih in ravneh izobraževanja in usposabljanja, tako formalnega šolstva in univerze kot področja strokovnega izobraževanja in znotraj vseživljenjskega učenja.

Normativni vidik priznavanja

Francija je bila prva članica Evropske unije, ki je sprejela zakonodajo na področju vrednotenja in priznavanja neformalnega ter priložnostnega znanja. Zakon iz leta 1934 je namreč omogočal osebam, ki so bile starejše od 35 let, brez visokošolske izobrazbe in z vsaj petimi leti delovnih izkušenj na področju inženirske dejavnosti, da pridobijo naziv inženir, in sicer po pripravi in predstavitvi diplomske naloge, narejene na podlagi njihovih delovnih izkušenj (Feutrie 2008:166). Zakon iz leta 1985 predstavlja vzpostavitev sistema vrednotenja in prepoznavanja neformalnega ter priložnostnega znanja, ki je poznan pod imenom »**bilan de competence**«. Z njim so poskušali vnesti priznavanje neformalno in priložnostno pridobljenega znanja na vseh stopnje sekundarnega in terciarnega izobraževanja. Nadaljnjo pravico je določil zakon iz leta 1991, ki je delodajalce enakopravno vključil v izobraževalni proces na podlagi vzorca »bilan de competence«. Zakon iz leta 1991 je omogočil zaposlenim tridnevno odsotnost z dela za potrebe izobraževanja, ta izobraževanja pa so neposredno povezana s potrebami delovnega mesta in formalnega izobraževanja. Pri tem je koncept »bilan de competence« upošteval tri stopnje (Bjørnavold 2000, 119):

- opredelitev pobud, interesov in potreb podjetja glede na gibanje in zahteve trga dela,
- opredelitev pobud, interesov strokovnega razvoja posameznika, usklajevanje interesov podjetja z interesi posameznika in
- pripravo individualnega osebnega načrta strokovnega razvoja.

Naslednja pravna podlaga na področju priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja je bil zakon ministrstva za šolstvo iz leta 1992, ki je omogočala vrednotenje in priznavanje poklicne usposobljenosti na podlagi delovnih izkušenj. Zakon je omogočal neposredno povezavo neformalnega in priložnostnega priznavanja delovnih izkušenj oziroma pridobitev poklicne kvalifikacije z nacionalno kvalifikacijsko strukturo na podlagi pridobitve javno veljavnih listin (diplom in certifikatov). Sistem temelji na različnih poteh prek formalnega ali neformalnega sistema pridobivanja poklicnih kvalifikacij. V ta namen so razviti poklicni standardi v skladu s socialno partnerskim dogovorom, na podlagi katerih se vrednotijo in potrjujejo poklicne kvalifikacije, za katere se pridobi javno veljavna listina, diploma ali certifikat (prav tam, 119).

Leta 2002 je bil sprejet še zdaj veljavni **Zakon o socialni modernizaciji**, ki je model vrednotenja delovnih izkušenj in učinkov neformalnega izobraževanja (VAE) razširil na priznavanje vseh glavnih vrst³ francoskih kvalifikacij ter posameznikom omogočil na ta način pridobiti **celotno** (ne samo delno) formalno kvalifikacijo (poklicno ali akademsko). Pogoj je,

³ V Franciji so nacionalno priznane tri vrste kvalifikacij: kvalifikacije, ki se podeljujejo v imenu države in so v pristojnosti ministrstev (takih kvalifikacij je okrog 13.000, od tega jih je 11.000 za visokošolsko izobraževanje); kvalifikacije, ki jih podeljujejo javne ali zasebne ustanove in ki so po zaključenem postopku presoje, v katerem sodelujejo ministrstva in socialni partnerji, vključene v nacionalni register ter kvalifikacije oz. certifikati, ki jih podeljujejo panožna profesionalna strokovna združenja na osnovi dogovora med socialnimi partnerji v določeni panogi.

da so te kvalifikacije vpisane v nacionalni register poklicnih kvalifikacij (RNCP)⁴ za katerega je pristojna in z njim upravlja nacionalna komisija za poklicne certifikate (CNCP)⁵, ki deluje pri vladi.

V Franciji temelji vrednotenje in priznavanje neformalnega in priložnostnega učenja na treh temeljnih načelih. Ta so: vključitev in enakopravna vloga zastopanja vseh vključenih udeležencev (strank), ločitev izobraževalnega in certifikatnega postopka, vrednotenje in certificiranje s tretjim udeležencem. Prvi dve načeli, tj. vključitev in enakopravna vloga zastopanja vseh vključenih udeležencev (strank), ločitev izobraževalnega in certifikatnega postopka, sta natančneje opisani v zakonu iz leta 1992. Načelo tretjega udeleženca pri vrednotenju in priznavanju znanja pa zagotavlja merilo objektivnosti z ločevanjem izvajanja postopka certificiranja in zahteve do ocenjevalcev, članov komisij, ki morajo izpolnjevati strokovna merila usposobljenosti in pridobljenega certifikata za ocenjevalca. V ta namen se je v Franciji pojavila pobuda za oblikovanje mednarodnega standarda znanja, ki ustreza poklicni kvalifikaciji ocenjevalca za vrednotenje, priznavanje in potrjevanje neformalno in pridobljenega znanja, spretnosti in sposobnosti priložnostno.

Na področju visokega šolstva v Franciji ne dominira priznavanje celotnih kvalifikacij, kot se to pojavlja na nižjih ravneh, ampak je celotno vrednotenje in priznavanje znanja na visokošolski ravni predvsem povezano z vpisnimi pogoji. Zaradi relativne avtonomije ustanov visokošolskega izobraževanja je sistem vrednotenja na tej ravni urejen ločeno s posebnim odlokom Ministrstva za izobraževanje. Dekret zavezuje univerze, tehniške in poslovne šole, ki izdajajo kvalifikacije (certifikate) v imenu države. V primeru izdajanja drugih vrst certifikatov, jih omenjeni odlok ne zavezuje oz. morajo upoštevati določila splošnih dekretov o VAE. Celotna iniciativa za vrednotenje in priznavanje učenja je primarno na strani posameznika, le-ta ima pravico, da v primeru neustrezne kvalifikacije za vpis na določen študijski program posreduje na univerzo življenjepis in natančen opis izkušenj, pridobljenih v okviru izvajanja delovnih aktivnosti. Ker gre za dokaj zapleten proces, je potrebno poudariti, da je vzpostavljen nacionalni sistem informiranja in svetovanja javnosti, ki ga finančno podpira francoska vlada. Na univerzah se v ta namen oblikujejo skladi, ki omogočajo svetovalno in razvojno dejavnost na področju vrednotenja in priznavanja.

Postopek vrednotenja in priznavanja Francozi imenujejo VAE – vrednotenje dosežkov pridobljenih z izkušnjami. Za nov koncept priznavanja (VAE) so ključne naslednje točke:

⁴ Nacionalni register kvalifikacij je bil ustanovljen z zakonom iz leta 2002 na iniciativo države in v sodelovanju s socialnimi partnerji, z namenom katalogizirati vse obstoječe certifikate (v najširšem pomenu besede: diplome, nacionalne certifikate, panožne certifikate ...) in na ta način vzpostaviti transparentnost in ekvivalentnost med njimi ter mobilnost v zaposlovanju. V register so vključene kvalifikacije, ki jih podeljujejo različna telesa: ministrstva, socialni partnerji, zbornice ter tudi zasebne ustanove, ki pa morajo skozi poseben postopek evalvacije, pred vključitvijo njihovih kvalifikacij v register. Postopke se v primeru teh kvalifikacij obnovi vsakih pet let, medtem ko za »državne kvalifikacije« to ni potrebno. Vse kvalifikacije iz nacionalnega registra je mogoče pridobiti po različnih poteh: s formalnim izobraževanjem, neformalnim izobraževanjem, s potrjevanjem izkušenj.

⁵ Nacionalna komisija za certificiranje je bila prav tako ustanovljena z zakonom o socialni modernizaciji (2002). Sestavlja jo 43 članov, ki so predstavniki posameznih ministrstev, socialni partnerji, predstavniki zbornic za trgovino in industrijo, regij ter strokovnjaki s področja poklicnega certificiranja (12 predstavnikov). Njena temeljna naloga je vzpostavitev in vzdrževanje nacionalnega registra poklicnih kvalifikacij; nadzor reform in posodabljanje kvalifikacij (diplom, certifikatov) glede na razmere in zahteve trga dela in izobraževanja; priprava priporočil za organizacije, ki razvijajo certifikate in izvajajo postopke certificiranja ter skrb za transparentnost in povezanost med različnimi tipi kvalifikacij. Njena naloga je tudi priprava nacionalnega ogrođa kvalifikacij (2006-2007). V sklopu komisije deluje posebna komisija, specializirana za pregled in presojo vlog oz. prošenj za vključitev različnih certifikatov v nacionalni register. Deluje v obliki nacionalnega sekretariata z omrežjem regionalnih (regijskih) predstavnikov.

1. Izobraževalne organizacije lahko na podlagi priznavanja izkušenj podelijo popolno (celotno) kvalifikacijo (diplomo, certifikat o poklicni usposobljenosti, naslov oz. poklicni naziv). Zakon je torej odprl možnost vsem, da si ob rednem izobraževanju, vajeništvu in nadaljnjem izobraževanju kvalifikacijo (usposobljenost) pridobijo tudi s priznavanjem izkušenj in neformalnega in priložnostnega učenja. Participacija v organiziranem izobraževanju oz. usposabljanju ni več nujni pogoj za pridobitev usposobljenosti. S tem je bila omogočena popolna ločitev izobraževalnega procesa (pridobivanja znanja, kompetenc) od procesa ocenjevanja in potrjevanja kvalifikacije.
2. V procesu vrednotenja in priznavanja se upošteva celota vseh izkušenj posameznika, ne glede na način in dejavnost, s katero jih je le-ta pridobil. Upoštevajo se delovne in življenjske izkušnje, pridobljene z opravljanjem plačanega ali neplačanega dela, prostovoljskega udejstvovanja in prostočasne aktivnosti.
3. V postopku priznavanja je mogoče pridobiti certifikat (v najbolj splošnem pomenu besede) za vse kvalifikacije, ki so registrirane po posebnem postopku in uvrščene v RNCP - nacionalni register poklicnih certifikatov. Skrbnik registra je državna komisija za poklicne kvalifikacije.
4. Predpisan minimalni čas pridobivanja izkušenj se je skrajšal iz petih (zakonodaja iz sedemdesetih in devetdesetih let) na tri leta.
5. Vključitev v postopek je prostovoljna.
6. Kandidati se lahko vključijo v postopek certificiranja za pridobitev določenega certifikata brez običajno zahtevanih diplom oz. nazivov.

Glavni nosilci v sistemu in pri izpeljavi postopka

Po sprejetju Zakona o socialni modernizaciji se je vzpostavil tristopenjski sistem za vrednotenje in priznavanje izkušenj in dosežkov neformalnega in priložnostnega učenja, ki postaja eden ključnih elementov nacionalne izobraževalne politike.

Na prvo stopnjo sistema so umeščene informativno svetovalne dejavnosti, storitve, katerih zagotavljanje je od leta 2006 pristojnost in odgovornost regij. V vseh regijah delujejo mreže Informativno - svetovalnih centrov (PRC), kjer posamezniki lahko dobijo informacije in svetovanje o postopku, kvalifikacijah ter drugih procedurah, ki jih izobraževalne organizacije razvijajo in izvajajo v okviru sistema vrednotenja in priznavanja. Izobraževalne organizacije so avtonomne pri razvijanju specifičnih postopkov ter orodij, ki jih uporabljajo, vendar morajo pri tem upoštevati splošen okvir, ki ga predpisuje država oz. posamezna ministrstva za svoje področje. Na ravni regij so ustanovljene oz. delujejo tudi komisije za koordinacijo ter zagotavljanje dialoga med različnimi partnerji, ki sodelujejo pri implementaciji procesa (med državo, regijo, socialnimi partnerji) na lokalni ravni.

Na drugo stopnjo sistema se umeščajo postopki in dejavnosti, ki jih za potrebe vrednotenja razvijajo izobraževalne organizacije in ustanove, ki izvajajo različne programe usposabljanja. V primeru organizacij, ki podeljujejo državne kvalifikacije te postopke predpisujejo pristojna ministrstva, ki so razvila (sprejela) poseben akcijski načrt, s katerim so opredelila potrebno normativno ureditev, definirala ocenjevalne postopke in določila potrebno dokumentacijo (od prijave do zaključka postopka) ter pogoje za osebje, ki izvaja ocenjevanje. Postopki procedure vrednotenja v organizacijah, ki ne izdajajo državnih certifikatov, so prepuščeni njihovi pristojnosti, vendar pod kontrolo CNCP – državne komisije za kvalifikacije.

Na tretjo raven sistema so umeščeni mehanizmi kontrole kakovosti postopkov vrednotenja, ki so predpisani s strani države na ravni letnih poročil izvajalcev izobraževanja ter inšpekcije.

Javni sektor: Ministrstvo za zaposlovanje, delo in socialno kohezijo je eden ključnih akterjev na področju razvoja postopka VAE in je leta 1993 ustanovilo javno mrežo 100 informativno -

svetovalnih centrov CIBC. Namen Centrov je, da posameznika usposobijo, da samostojno analizira svoje spretnosti ter se, na podlagi opravljene analize vključi v nadaljnje izobraževanje oziroma izdela karierni načrt. Centri sodelujejo tudi s socialnimi partnerji in predstavniki sektorjev ter zbornic.

Nacionalno združenje za poklicno usposabljanje odraslih AFPA je največji center, ki se ukvarja s postopkom VAE. AFPA zajema različne ciljne skupine kot so iskalci dela, že zaposleni, javne organizacije, krajevne skupnosti, velika podjetja, umetniška združenja ipd. Zelo tesno sodeluje s strokovnimi organizmi različnih področij, partnerji, ki se ukvarjajo z razvojem in pripravo ali izboljšavami (tudi tehnološkimi) študijskih programov in postopkov preverjanja, zaposlovanjem, organizacijo dela ipd.

Zasebni sektor: pomembna je mreža gospodarskih in industrijskih zbornic. Mreža gospodarskih zbornic je v letu 1998 ustanovila Združenje za certificiranje poklicnih kompetenc (ACCP), ki skrbi za enakovrednost in transparentnost certifikatov in nazivov v državi.

Prostovoljski sektor: Ministrstvo za mladino, šport in življenje skupnosti je leta 2000 priznalo izkušnje pridobljene po formalni ali neformalni poti kot tiste izkušnje, ki so zadostne za pridobitev certifikata učitelja mladine in športa. Obseg izkušenj mora biti vsaj 3 leta opravljenega prostovoljnega dela na zahtevanem področju.

Financiranje: Stroške krijejo država, regije, podjetja in socialni partnerji. Sklenjena je kolektivna pogodba. Vloga regij postaja vse močnejša, slabo pa so prepoznavne razlike med regijami. Država ima vlogo, da ugotovi, katere regije so slabše razvite in jim nameni več denarja. Sicer pa velja francoski sistem financiranja za zelo kompleksen in težko berljiv. Razmerje je približno tako: država prispeva 38%, regije 9,5% družine in posamezniki 2,5%, ostalo razne skupnosti.

V postopek so zajeta vsa področja in ravni, z izjemo medicinske fakultete in farmacije, kjer ni mogoče pridobiti nikakršnih delovnih izkušenj brez zaključene izobrazbe.

NIZOZEMSKA

Cilji sistema vrednotenja predhodnega učenja (Erkenning Verworven Competenties – Recognition of Acquired Skills – v nadaljevanju EVC) so: omogočiti prepoznavanje, akreditacijo/potrjevanje in nadaljnji razvoj formalno, neformalno in priložnostno pridobljenega posameznikovega znanja v različnih okoljih. Obstajata dva podsistema EVC: ožji ali sumativni pristop, ki se osredotoča na pregled kompetenc, na njihovo prepoznavanje in potrjevanje; imenujejo ga tudi retrospektivni pristop ter širši ali formativni pristop, ki vključuje procese ožjega pristopa, posebej poudarja spodbujanje nadaljnega razvoja.

Postopek EVC se osredotoča pretežno na potrebe:

- posameznika, da bo sposoben usmerjati svoje učenje s ciljem ostati zaposlen ali se zaposliti, kar velja za mlajše in starejše posameznike;
- organizacije (profitne, neprofitne in prostovoljne) – da bodo sposobne omogočati individualne učne poti ter jih uporabiti v kontekstu svojih ciljev/strategij;
- izobraževalnega sistema (poklicno izobraževanje, institucije za usmerjanje in svetovanje in druge službe za posameznika – zaposlitvene agencije, lokalne skupnosti in organizacije) - da bo pripravil ponudbo fleksibilnih storitev za posameznike in organizacije.

Na trgu delovne sile se potrebe glede implementacije EVC nanašajo predvsem na problematiko revitalizacije starejših posameznikov, nujnost trajnega posodabljanja znanja, povišanje spretnosti delovne sile in fleksibilno prilagajanje sistema za različne posameznike, ki vstopajo na trg delovne sile.

Normativna ureditev

Nizozemska ne pozna posebnih zakonov, ki bi priznavanje in vrednotenje neformalnega in priložnostnega učenja posebej uzakonili. To področje imajo urejeno v posameznih, veljavnih zakonih na področju izobraževanja. Kot osnova za oblikovanje nacionalnega standarda na področju priznavanja in certificiranja spretnosti v poklicnem izobraževanju, je bil Zakon o poklicnem izobraževanju odraslih (WEB 1996). Zakon o visokem šolstvu in znanstvenem raziskovanju ureja sprejemne pogoje za vključitev v visoko šolstvo. Postopek EVC omogoča:

- Pridobitev spričevala, diplome, certifikata.
- Vstop v določene tipe izobraževanja ali usposabljanja.
- Nove karijerne možnosti.
- Vstop v določene strokovne skupine.
- Višje plače po kolektivnih pogodbah.

Izvajalce pri izvajanju EVC postopka zavezuje Kodeks kakovosti.

Glavni nosilci:

Javni sektor: Nizozemska vlada je 1993 ustanovila Komisijo za priznavanje neformalno pridobljenih spretnosti (EVC). Zavzeli so se za razvoj instrumentov za prepoznavanje spretnosti, ureditev financiranja tega področja ter izobraževanje narediti dostopnejše za odrasle. Med 2005 – 2007 sta bili za to področje zadolženi Ministrstvo za izobraževanje, kulturo in znanost in Ministrstvo za socialne zadeve in zaposlovanje. Center znanja je krovna organizacija, ki strokovno koordinira, spremlja in evalvira delo na tem področju. Center znanja so ustanovila Ministrstvo za ekonomske zadeve, Ministrstvo za socialne zadeve in zaposlovanje, Ministrstvo za izobraževanje, kulturo in znanost ob podpori socialnih partnerjev in konzorcija treh organizacij (Cinop, CitoGroep in STOAS)

Zasebni sektor: Razvoj EVC je vključen v kolektivne pogodbe različnih sektorjev. S tem povečujejo mobilnost na trgu dela, večjo konkurenčnost in razvoj kompetenc zaposlenih. Prostovoljski sektor igra aktivno in pomembno vlogo tudi v nizozemskem gospodarstvu. Prostovoljno delo prostovoljcem omogoča, da pridobijo formalno in neformalno znanje in kvalifikacije.

PORTUGALSKA

Ključne spodbude za razvoj področja vrednotenja in priznavanja so bile nizka raven izobraževalne in poklicne kvalificiranosti odraslega prebivalstva in še posebej aktivnega dela populacije, velik osip mladih iz izobraževalnega sistema ter problemi s kakovostjo izobraževalnih programov, ki so se odražali tudi v slabih rezultatih pri rabi pismenosti. Sistem za vrednotenje temeljnih kompetenc odraslih Portugalci imenujejo RVCC sistem.

Strateške usmeritve na področju/ključna izhodišča:

Vrednotenje neformalno pridobljenega znanja, spretnosti in kompetenc zaposlenih predstavlja na Portugalskem pomembno orodje pri premagovanju problema slabo usposobljene delovne sile.

Sistem RVCC predstavlja alternativno pot za odrasle, za doseganje šolskega certifikata, za bolj učinkovito vključevanje na trg dela ter v različne oblike (programe) poklicnega usposabljanja.

Nacionalni sistem ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja oz. potrjevanja kompetenc je od leta 2007 preko Nacionalne agencije za kvalifikacije spet v skupni pristojnosti Ministrstva za socialno varnost in delo in Ministrstva za izobraževanje.

Sistem je prioriteten namenjen naslednjim ciljnim skupinam:

- odraslim z doseženimi nižjimi ravnmi izobraževanja; posebej odraslim, starejšim od 18 let,
- brezposelnim in zaposlenim, ki niso zaključili 9 let obveznega šolanja oz.
- z letom 2007 tistim, ki niso zaključili srednješolskega izobraževanja oz. 12 let šolanja.

Normativne opredelitve in pristojnosti za sistem si na vladni ravni delita Ministrstvo za izobraževanje in Ministrstvo za socialno varnost in delo. Ključni organ, ki nadzoruje njegovo izvedbo pa je Nacionalna agencija za kvalifikacije. Nacionalna agencija koordinira politike na področju izobraževanja in usposabljanja mladih in odraslih ter zagotavlja razvoj in upravljanje nacionalnega sistema za ugotavljanje, vrednotenje in certificiranje kompetenc.

RVCC sistem, ki je stopil v veljavo leta 2001 je vrednotenje umestil kot del evropske zaposlitvene strategije v nacionalni načrt zaposlovanja. Zahteva po vrednotenju in priznavanju je bila vključena tudi v Dogovor o zaposlovanju, trgu delovne sile ter usposabljanju, ki so ga februarja 2001 podpisali vlada in socialni partnerji. V iniciativi Nove priložnosti, ki je del nacionalnega načrta zaposlovanja in tehnološkega razvoja, sprejetega 2005, so Portugalci opredelili zaključeno srednješolsko izobraževanje kot minimalno izobraževalno raven. Sprejeta iniciativa ima velik vpliv tako na področje izobraževanja odraslih kot tudi mladine. Na področju izobraževanja mladine naj bi z njeno pomočjo zaustavili velik osip mladih iz srednjega izobraževanja; na področju izobraževanja odraslih pa naj bi dali vsem odraslim brez srednješolske izobrazbe (iskalcem prve zaposlitve, nezaposlenim in zaposlenim) novo priložnost za njeno pridobitev. Naslednji ukrep je bil v letu 2007 sprejet Nacionalni katalog profesionalnih kvalifikacij, ki obsega 213 profesionalnih kvalifikacij iz 40 izobraževalnih področjih. Postopki certificiranja se izpeljujejo v Centrih za ugotavljanje, vrednotenje in potrjevanje kompetenc oz. RVCC centrih. Mreža Centrov se je začela ustanavljati leta 2000 z nalogo izvajati nacionalni sistem za ugotavljanje, vrednotenje in certificiranje kompetenc v pristojnosti Ministrstva za socialno varnost in delo ter Ministrstva za izobraževanje. Njihovo dejavnost so financirali s sredstvi države kot tudi sredstvi Evropske komisije v okviru akcije Community Support Framework III. Po letu 2006 so se naloge Centrov spremenile. Poleg izpeljave postopkov vrednotenja so postali odgovorni tudi za načrtovanje, svetovanje in iskanje primernih izobraževalnih možnosti, poti za vse odrasle, ki so želeli pridobiti kompetence oz. izboljšati svojo raven kvalificiranosti. Za njihovo ustanovitev je od januarja 2007 odgovorna Nacionalna agencija za kvalifikacije, ki je s tem ukrepom prevzela odgovornosti za Centre od Nacionalne agencije za izobraževanje in usposabljanje odraslih. V letu 2007 je delovalo 260 RVCC centrov. Pri njihovi razmestitvi so bili upoštevani kriteriji geografske in demografske razmestitve; s tem so hoteli preseči tudi regionalne razlike v razvitosti. Enak sistem uporabljajo tudi za strokovne, profesionalne namene. Gre za sistem RVCC Professional, ki omogoča ugotavljanje, vrednotenje in certificiranje kompetenc odraslih, pridobljenih zunaj formalnega izobraževanja, predvsem z delovnimi izkušnjami, z namenom pridobitve certifikata o strokovni usposobljenosti oz. kvalificiranosti oz. o strokovnih znanjih.

Glavni nosilci:

Javni sektor: za področje priznavanja, vrednotenja in certificiranja sta pristojni Ministrstvo socialno varnost in delo ter Ministrstvo za izobraževanje. Ministrstvi sta pristojni za oblikovanje pobud in ukrepov. Oddelek za poklicno usposabljanje pri Ministrstvu za

izobraževanje je pristojen za verifikacijo Centrov za ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje kompetenc, ki so lahko javne ali zasebne organizacije, ki delujejo na lokalnem, regionalnem in nacionalnem nivoju. Ministrstvo za socialno varnost in delo je pristojno za certifikatni sistem. Sindikati in organizacije delodajalcev so člani dveh glavnih teles za vodenje celotnega sistema: Stalne komisije za certificiranje (sestavljena je tripartitno: predstavniki države, sindikatov delodajalcev, predstavnik avtonomnih regij, predstavnik inštituta za inovacije in usposabljanje) in Specializirane tehnične komisije (sestavljena je tripartitno, deluje na vseh poklicnih področjih).

Zasebni sektor: že omenjena mreža Centrov za ugotavljanje, vrednotenje in priznavanje kompetenc (centri so lahko šole, centri za poklicno usposabljanje, zveze delodajalcev in zveze delojemalcev), v to mrežo je vključena tudi konfederacija portugalske industrije. Prav tako vrednotenje in certificiranje uvajajo nekatera podjetja, ki izvajajo usposabljanja na delovnem mestu.

Prostovoljski sektor: neprofitne organizacije so velik dejavnosti, ki jih opravljajo Centri.

Sklep

Če na kratko zaključimo mednarodno analizo različnih modelov nacionalnih sistemov priznavanja neformalno pridobljenega znanja, lahko vidimo, da ga vsaka država gradi po svojih močeh in tako v skladu s svojo tradicijo rešuje del problematike vseživljenjskega učenja, saj si z vrednotenjem in priznavanjem učenja prizadeva odpraviti neizkoriščenost potencialov skritega znanja. Večina držav se bolj ali manj intenzivno vključuje tudi v nadnacionalne pobude, s katerimi želijo še bolj povečati doseg vseživljenjskega učenja in podčrtati pomen neformalnega znanja.

Prav zaradi nujnosti vzajemnih povezav med delom in izobraževanjem, ki naj ne bi bile več izjema, temveč naj bi postale pravilo, je tudi za Slovenijo pomembno, da si svoje razvijajoče se ali šele nastajajoče sisteme vrednotenja in priznavanja neformalnega ter priložnostnega učenja tako za potrebe dela kot za potrebe nadaljevanja ali celotnega priznavanja izobraževanja uredi tako, da vanje zajame čim širši spekter kvalifikacij, potegne vzporednice s formalnim sistemom izobraževanja in usposabljanja ter odpre sisteme za vse posameznike tako v dostopu kot pri prehodih in napredovanju (med programi in znotraj njih), hkrati pa pazi, da se pri tem ne ujame v past, ki bi jo lahko pomenili preveč splošni ali preveč specifični (poklicni) standardi (Kelava,2006:104).

Po pregledu vseh petih modelov vrednotenja in priznavanja neformalno ter priložnostno pridobljenega znanja, kot jih je oblikoval Bjørnavold, se za trenutek ustavimo še pri umestitvi **Slovenije**. Slovenijo lahko prvenstveno vidimo v kontekstu dualnega modela, za katerega pa smo videli, da ni »pravi« model in da je tudi slabo nadomestilo za ustrezno reševanje problematike potrjevanja neformalno pridobljenih znanj. Zato moramo paziti, da ne bi skušali dualnega sistema ali kakšnega drugega, ki je ali pa šele bo v uporabi v začetnem poklicnem izobraževanju, zamenjevati ali uporabljati kot nadomestilo za dejansko izrabo neformalnih znanj, s katerimi razpolagajo odrasli z dolgoletnimi delovnimi izkušnjami, saj je nemški primer pokazal, da je to možno le v zelo omejenem obsegu. Pozitivno pa vendarle je, da je obstoj takšnega sistema, kot je dualni, dober kazalec sodelovanja med sfero dela in izobraževanjem.

Slovenijo najdemo tudi v modelu priznavanja nacionalnih poklicnih kvalifikacij, ki se je večkrat izkazal kot pravi model za priznavanje neformalno in priložnostno pridobljenih znanj in se je tudi razmeroma dobro prijel ter se še razvija. Model ima veliko kapaciteto zadovoljevanja potreb po potrjenih neformalnih in priložnostnih znanjih, njegovi kritiki pa

vendarle opozarjajo na nevarnost prevelike modularizacije, saj je smotrnost sistema odvisna tudi od tega, kako dobro so določeni standardi pripravljene in kako so opisane posamezne kompetence. Upoštevati je treba še to, da je narava modela priznavanja nacionalnih poklicnih kvalifikacij takšna, da ne dopušča priznavanja za vsa področja, na katerih bi se lahko pokazalo zanimanje za potrjevanje (pa naj bodo razlogi za to v vsebini, v nesorazmerju med ceno za pripravo standardov ter verjetnim številom zainteresiranih ali podobno), zato se s tem modelom slovensko prizadevanje za priznavanje ne bi smelo ustaviti. Značilnosti priznavanja znanj pri nas - o tem natančneje govorimo v naslednjem poglavju - se deloma odražajo tudi v mediteranskem modelu, saj je tudi pri nas ugled splošnega izobraževanja na sekundarni, predvsem pa na višji sekundarni in terciarni stopnji, vse večji, kar se npr. primarno odraža v povečevanju vpisa na gimnazije. Zato je vsaj delno v slabšem položaju tisti del poklicnega izobraževanja in usposabljanja, ki se trudi potrjevati zunaj formalnega sistema nastala znanja.

In kako na podlagi mednarodnih izkušenj naprej?

Danska nam s strategijo, s katero sistematično povezuje neformalno učenje na delovnih mestih ter formalno učenje v izobraževalnih ustanovah, ponuja v razmislek poglobitev socialno partnerskih odnosov v izobraževanju. Podobno pa je lahko spodbudna možnost (navsezadnje tudi za povečanje števila udeležencev v izobraževanju odraslih), ki udeležencem omogoča, da so oproščeni določenih delov formalnega začetnega usposabljanja zaradi svojih predhodnih izobraževalnih ali delovnih/poklicnih izkušenj. Pri tem bi bilo treba razrešiti le vprašanje formalnosti tovrstnih »oprostitev«. Francija nam s svojo »radikalno« normativno ureditvijo, odprtostjo ter dostopnostjo sistema za vse ključne namene priznavanja lahko predstavlja vzor za možno urejanje nacionalnega sistema ob potrebnem upoštevanju našega širšega s šolsko tradicijo zaznamovanega sociokulturnega konteksta. Za večjo fleksibilnost in prehodnost sistema bomo verjetno morali v svoje najpomembnejše dokumente o poklicnem izobraževanju ter v dokumente, ki urejajo izobraževanje odraslih, zapisati kaj podobnega kot Irci, ki pravijo, da naj bi »vsi certifikati odpirali poti k prehodom ali pa k nadaljevanju izobraževanja«.

UREDITEV VREDNOTENJA IN PRIZNAVANJA NEFORMALNEGA IN PRILOŽNOSTNEGA UČENJA V SLOVENIJI - obstoječe/trenutno stanje

Sistem vrednotenja in priznavanja neformalnega ter priložnostnega učenja v slovenskem prostoru se uporablja na dveh področjih, in sicer na trgu dela in v izobraževalnem sistemu.

Zakonska ureditev področja vrednotenja in priznavanja

Ureditev postopkov vrednotenja in priznavanja neformalno pridobljenega znanja in spretnosti na trgu dela

V primeru trga dela se upošteva vse znanje, spretnosti in sposobnosti, s katerimi posameznik razpolaga in ga lahko objektivno prikaže pri prijavljanju ali izvajanju delovnih nalog na določenem delovnem mestu. Najpogosteje se le-to odraža v obliki zapisa prijavnih pogojev na delovno mesto. To pa ni vedno vezano zgolj na določeno stopnjo izobrazbe, ampak se zahtevajo še dodatni pogoji (npr. delovne izkušnje, razvitost specifičnih znanj, spretnosti, sposobnosti itd.). Pogosto so znanja, spretnosti in sposobnosti, ki se ne navezujejo na stopnjo izobrazbe, pridobljeni po poteh neformalnega in priložnostnega učenja. Ob tem je potrebno opozoriti na dejstvo, da tudi sam trg dela spodbuja (in zahteva) vključevanje zaposlenih v različne oblike neformalnega in priložnostnega učenja. Pri tem imamo v mislih stalno strokovno usposabljanje zaposlenih. Ker gre za zelo kompleksno področje in raznolikost v vsebini pridobljenih znanj, spretnosti in sposobnosti, se pojavlja vprašanje, na kakšen način je to znanje vrednoteno in priznано na trgu dela. Gre za vprašanje razmerja med nacionalnim in sektorskim vrednotenjem ter priznavanjem neformalnega in priložnostnega učenja na samem trgu dela.

Strokovnjaki, ki se ukvarjajo s tem področjem ugotavljajo, da je v večini primerov temeljna podlaga za vstop na trg dela sicer res določena stopnja izobrazbe, vendar se ji pri določenih poklicih pogosto pridružita še dva pogoja, in sicer:

- delovne izkušnje in
- opravljen strokovni izpit.

Število let delovnih izkušenj, ki so v slovenski zakonodaji zahtevane za opravljanje določenega poklica, se predvidoma giblje od dveh do desetih let. Ob tem je treba izpostaviti, da slovenska zakonodaja omogoča kompenzacijo stopnje izobrazbe z delovnimi izkušnjami. Slednjemu je še posebej podvržen gradbeni sektor (Hozjan, 2006). Tako lahko ugotovimo, da različni poklici zahtevajo pri enaki stopnji izobrazbe različno število let delovnih izkušenj. Kljub neenotnim in nejasnim merilom kompenzacije stopnje izobrazbe z delovnimi izkušnjami pa lahko ugotovimo, da normativna ureditev posameznih sektorjev omogoča posredno priznavanje priložnostnega učenja. Iz modela kompenzacije je razvidno, da zakonodaja razume delovne izkušnje kot pridobivanje znanja, spretnosti in sposobnosti po poteh priložnostnega učenja. Ker pa ni le-to nikjer ovrednoteno na ravni posameznika, je zakonodaja prevzela načelo generalizacije in vsem, ki imajo določeno število let delovnih izkušenj, omogoča opravljanje enakega dela kot posameznikom z manj delovnimi izkušnjami, toda z višjo stopnjo formalno dosežene izobrazbe. Seveda se moramo zavedati pomanjkljivosti tovrstnih generalizacij, saj se za enakim številom let delovnih izkušenj skrivajo različne izkušnje, znanje, spretnosti in sposobnosti (Hozjan, 2006). Za določene poklice, kot so javni uslužbenec, socialni delavec v socialnem varstvu, gradbeni inšpektor, nadzorni inšpektor, zdravstveni inšpektor itd., je zahtevan opravljen strokovni izpit. Vidimo lahko, da je za opravljanje inšpekcijske službe strokovni izpit nujen. Prav tako je nujen pri poklicih, ki so neposredno povezani z opravljanjem poklica javni uslužbenec in pri preostalih poklicih, ki zahtevajo določeno stopnjo odgovornosti (npr. vodja gradbenih del). Na primeru

strokovnega izpita smo lahko videli, da je strokovna izobrazba le eden od pogojev za vstop na trg dela. Tako je izobrazba nujni pogoj, ne pa zadostni. Nadgraditi ga je potrebno z neformalnim ali priložnostnim učenjem, ki se dokazuje z opravljenim strokovnim izpitom. Ni povsem jasnih kriterijev za določanje potrebe po opravljanju strokovnih izpitov itd. Vzrok lahko pripišemo predvsem sektorskemu urejanju vstopnih pogojev za opravljanje poklica in morebitni medresorski neuskklajenosti zakonodajalcev.

Analiza urejanja treh temeljnih pojmov, tj. izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja, pokaže, da pozna slovenska zakonodaja izjemno pester in raznolik sistem urejanja navedenih področij (povzeto po Hozjan, SP,2006:107). Vendar pri tem ne manjka samo terminološka usklajenost med pojmi, ampak so različno opredeljeni celo pogoji za opravljanje določenega poklica, različno je razumevanje pravic in dolžnosti do izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja. Podobno neuskklajenost lahko zaznamo tudi pri razumevanju pravic in dolžnosti do izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja. Čeprav Zakon o delovnih razmerjih jasno opredeljuje pravice in dolžnosti, pa vlada v panožnih zakonih popolna neuskklajenost, pravice in dolžnosti pa se prepletajo. Prav tako so zelo različno urejene pristojnosti ministrstev, zbornic in drugih panožnih združenj. Čeprav imajo v osnovi ministrstva nadzorno funkcijo nad izvajanjem in predpisovanjem programov, pa se pogosto prepletajo naloge pri organiziranju, vrednotenju izobraževanja itd. Če so v okviru določenega poklica navedene pristojnosti med ministrstvom, zbornicami itd. jasno določene, pa je neskladje ob primerjavi nalog različnih poklicev. Pri tem ostaja ključno vprašanje, ali je neuskklajenost tudi pri vrednotenju in priznavanju kvalifikacij. Navedeno vprašanje je pomembno predvsem v luči razmišljanj o oblikovanju in uvajanju nacionalnega ogrodja kvalifikacij, ki naj bi razrešilo morebitna neskladja.

Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah (UL 1/2007), poudarja štiri različne poti, ki vodijo do nacionalne poklicne kvalifikacije, in sicer:

- z doseženo poklicno oziroma strokovno izobrazbo za vse poklice, ki jih v skladu z nomenklaturo poklicev obsega ustrezen naziv poklicne ali strokovne izobrazbe,
- po delih izobraževalnih programov za pridobitev poklicne oziroma strokovne izobrazbe,
- po programih poklicnega usposabljanja in izpopolnjevanja, če je s temi programi tako določeno ali
- če posameznik dokaže, da dosega standarde strokovnih znanj in spretnosti, sprejete v skladu s tem zakonom (Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah, 3. člen).

Kot je razvidno iz 3. člena Zakona o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah, se upoštevajo vse oblike učenja, in sicer: formalno, neformalno in priložnostno učenje. Tako lahko nacionalne poklicne kvalifikacije dokazujemo ne le s potrjevanjem na podlagi listin, pridobljenih v (javno veljavnih) izobraževalnih programih, ampak tudi v neposrednem preverjanju strokovnih znanj, spretnosti in sposobnosti, določenih s katalogom znanj (prav tam, 18. člen).

Da bi dejansko ugotovili, kako sta se priznavanje in vrednotenje izobraževanja ter kvalifikacij v naši »delovni« zakonodaji ukoreninila, je treba ugotoviti, kako je razumljen pojem nacionalne poklicne kvalifikacije v zakonskih in podzakonskih aktih. »Poklicna kvalifikacija je po zakonu o NPK delovna poklicna oziroma strokovna usposobljenost, ki je potrebna za opravljanje poklica ali posameznih sklopov zadolžitve v okviru poklica na določeni ravni zahtevnosti. Poklicna kvalifikacija, ki je pridobljena v skladu s tem zakonom, je priznana kot nacionalna poklicna kvalifikacija.« (Prav tam, 2. člen.) Vidimo lahko, da se v tej definiciji prepletata dve opredelitvi poklicne kvalifikacije. Zadnja ni razumljena le kot usposobljenost posameznika, ampak vključuje tudi zahteve, ki jih mora posameznik izpolnjevati, da se lahko zaposli ali napreduje v svojem poklicu.

V slovenskih normativnih aktih se pojem kvalifikacije pojavi redko, kljub temu ni mogoče opaziti identičnega razumevanja tega pojma. Tako lahko pojem poklicna kvalifikacija razumemo kot zahtevo za opravljanje določenega poklica, npr. v Zakonu o javnih uslužbencih. V Zakonu o zdravniški službi se uporablja v tem pomenu pojem kvalifikacija enako kot ustrezna izobrazba in usposobljenost, to pa pomeni, da se bolj naslanja na prvo definicijo. Kljub temu pa v vseh teh primerih ne moremo a priori govoriti o razumevanju pojma (poklicna) kvalifikacija v smislu nacionalne poklicne kvalifikacije. Ta pojem se pojavlja kot vsebinsko ločena entiteta, ki se tesno navezuje na razumevanje, ki ga opazimo v Zakonu o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah. Izrazito pogosto se pojem nacionalna poklicna kvalifikacija uporablja pri zasebnem varovanju in je posredno razumljen kot eden od pogojev za pridobitev licence za opravljanje dejavnosti zasebnega varovanja (povzeto po Hozjan, 2006).

Preverjanje in vrednotenje izobraževanja ter kvalifikacij sta pogosto tesno povezana s procesom certificiranja in pridobitvijo certifikata kot potrdila o doseženi poklicni kvalifikaciji v sistemu nacionalnih poklicnih kvalifikacij. Zanimivo je, da so določena poklicna področja v dokajšnji meri regulirana z zakonom kar nas lahko vodi do splošne ugotovitve, da pojem certifikat ni vedno razumljen zgolj kot potrdilo o priznani nacionalni poklicni kvalifikaciji, ampak se pogosto uporablja v širšem pomenu, tj. v pomenu listine, s katero nekaj dokazujemo, npr. kakovost blaga, storitev itd. Na podlagi zapisanega lahko zaključimo, da je normativno urejanje certifikatov zelo raznoliko. Pojem, ki je razmeroma podoben pojmu certifikat, je licenca. Tako kot certifikat je tudi licenca potrdilo, da oseba izpolnjuje pogoje za opravljanje določenih del. Vendar je ob tem potrebno opozoriti na določeno posebnost, ki ločuje certifikat od licence, tj. licenca je razumljena kot širši pojem. V veliki večini primerov je v zakonskih in podzakonskih aktih zapisano, da je certifikat o usposobljenosti le eden od pogojev za pridobitev licence. (povzeto po Hozjan, 2006:97).

Analiza normativnega urejanja preverjanja in vrednotenja izobraževanja ter kvalifikacij **na trgu dela** kaže, da pozna slovenska zakonodaja zelo različne oblike preverjanja in vrednotenja neformalnega in priložnostnega izobraževanja ter učenja. Vrednotenje in priznavanje znanja ter spretnosti sta namreč v področnih zakonskih in podzakonskih aktih zelo različno opredeljena kar kaže na parcialno zasnovanost v zakonskih in podzakonskih opredelitvah, nezadostno preglednost in prehodnost. Hkrati pa z Zakonom o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah ni bil vzpostavljen usklajen sistem podajanja javnih pooblastil na področju izobraževanja in kvalifikacij.

Kljub omogočanju priznavanja različnih oblik učenja je priznavanje neformalnega in priložnostnega učenja različno urejeno. Priznavanje neformalnega in priložnostnega znanja je na eni strani del izobraževalnega sistema, sočasno pa obstaja v Sloveniji, kot smo že omenili v poglavju, kjer smo obravnavali vrednotenje na trgu dela, sistem nacionalnih poklicnih kvalifikacij (v nadaljevanju sistem NPK), ki omogoča posameznikom priznavanje poklicnih kvalifikacij oziroma poklicne usposobljenosti za opravljanje posameznih poklicev, vendar ne omogoča pridobivanja naziva poklicne oziroma strokovne izobrazbe oziroma strokovnega naslova, ki se pridobi po javno veljavnih izobraževalnih oziroma študijskih programih.

Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah omogoča priznavanje vseh oblik učenja, tj. formalnega, neformalnega in priložnostnega učenja. Dokazovanje poklicne kvalifikacije poteka po dveh poteh (18. člen):

- z neposrednim preverjanjem strokovnih znanj, spretnosti in sposobnosti, določenih s katalogom, in
- na podlagi listin, pridobljenih po izobraževalnih programih, ali **na drug način** oziroma s potrjevanjem.

Ureditev vrednotenja in priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja v okviru formalnega izobraževanja

Priznavanje neformalnega in priložnostnega učenja v formalnem izobraževalnem sistemu je primarno vezano na izobraževalne programe, ki so bližje trgu dela. Slednje se jasno odraža na področju sekundarnega izobraževanja, saj je priznavanje neformalnega in priložnostnega znanja v poklicnem in strokovnem izobraževanju bistveno bolj natančno regulirano kot v srednjem splošnem izobraževanju⁶.

Pregled aktualne šolske zakonodaje

- *Zakon o priznavanju in vrednotenju izobraževanja (2004). Ur.l.RS, št. 73-3237/2004.*

Omenjeni zakon ureja postopek in merila ter določa organe za priznavanje in vrednotenje tujega in vrednotenje slovenskega izobraževanja, uporabo v tujini pridobljenega naziva poklicne in strokovne izobrazbe ter uporabo v tujini pridobljenega naslova. Vrednotenje je v tem zakonu razumljeno kot postopek, v katerem se izda mnenje o veljavnosti izobraževalnega programa po predpisih države, ki je listino izdala, stopnji, v katero se to izobraževanje uvršča v slovenski izobraževalni sistem, smeri oz. področju tujega izobraževalnega programa, v tujini pridobljenem nazivu poklicne oz. strokovne izobrazbe, enakovrednosti v tujini pridobljenega naziva poklicne ali strokovne izobrazbe slovenskemu nazivu oz. opravljenem delu izobraževalnega programa, v katerem želi imetnik tuje listine nadaljevati izobraževanje v Sloveniji. Da je navedeni zakon instrument za pretvorbo tujega v naš izobraževalni sistem, je razvidno tudi iz opredelitve priznavanja izobraževanja, ki je razumljeno glede na namen kot priznavanje za namen nadaljnega izobraževanja (formalnega) in za namen zaposlovanja. Vrednotenje je razumljeno kot postopek, v katerem se imetniku tuje listine z odločbo prizna pravica do nadaljnega izobraževanja v Sloveniji; priznavanje pa razumemo kot postopek, v katerem se imetniku tuje listine z odločbo ugotovi stopnja, v katero se tuje izobraževanje uvršča v slovenski izobraževalni sistem. Zakon torej opredeljuje vrednotenje in priznavanje izidov formalnega izobraževanja na podlagi javnih listin in uradnih dokumentov in sicer v obliki dveh rezultatov:

- Priznavanje opravljenega celotnega tujega izobraževalnega programa kar vodi do priznavanja stopnje izobrazbe in pridobitve poklica.
- Priznavanje delno opravljenega izobraževalnega programa oz. obveznosti po programu za pridobitev izobrazbe kar se kaže v priznavanju opravljenega letnika, modula oz. druge enote izobraževalnega programa.

Čeprav zakon že v nazivu nosi naslov vrednotenje in priznavanje, v tem primeru ne moremo govoriti o kakršnihkoli določilih, ki bi bila povezana z vrednotenjem in priznavanjem učinkov, izidov neformalnega učenja/izobraževanja.

- *Zakon o gimnazijah (2007) Ur.l.RS. št. 1/2007*

Neposredno ne omenja priznavanja neformalnega znanja na takšen način, kot ga lahko zasledimo pri poklicnem in strokovnem izobraževanju. Kljub temu pa lahko zasledimo »posredno« zakonsko urejanje preverjanja neformalno in priložnostno pridobljenih znanj, spretnosti in sposobnosti tudi na področju gimnazijskega izobraževanja. 19. člen Zakona o

⁶ Četudi govorimo o priznavanju neformalnega in priložnostnega znanja pretežno v sekundarnem in terciarnem izobraževanju, ne smemo pozabiti niti na primarno izobraževanje. Zakon o osnovni šoli namreč ne predvideva priznavanja nobene oblike neformalnega in priložnostnega učenja za otroke, mladostnike in odrasle. Kljub temu pa zakon omogoča priznavanje izbirnih vsebin (npr. program glasbene šole).

gimnazijah namreč omogoča hitrejše napredovanje dijakov: »Učiteljski zbor šole lahko dijaku omogoči, da v krajšem času, kot je določeno z izobraževalnim programom, z izpiti opravi obveznosti iz izobraževalnega programa.« Dijak lahko na podlagi določila učiteljskega zbora predhodno z izpitom dokaže ustreznost znanja, spretnosti in kompetenc, ne glede na način in obliko učenja. Ker je določanje kriterijev presoje za hitrejše napredovanje dijaka prepuščeno avtonomiji šole oziroma konkretnije učiteljskemu zboru, ni (s pomočjo podzakonskih aktov) natančneje določena nacionalna normativna ureditev.

- *Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (UL 79/2006, 27. 7. 2006).*

Zakon natančneje opredeljuje možnost priznavanja neformalno pridobljenega znanja in obveznosti ministra, pristojnega za šolstvo. Tako v drugem odstavku 71. člena navaja, da se pri ocenjevanju upošteva tudi neformalno pridobljeno znanje, ki se dokazuje z javno listino, z izpitom ali **na druge načine**. V nadaljevanju zakon definira (73. člen) da se pri definiranju vseh opravljenih obveznosti tekočega letnika upošteva tudi neformalno pridobljeno znanje⁷. 5. člen določa, da je minister dolžan s pravilnikom (v podzakonskem aktu) natančneje opredeliti postopke priznavanja neformalnega učenja. Pravilnik o ocenjevanju znanja v poklicnem in srednjem strokovnem izobraževanju iz leta 2007, ki je sledil sprejetju Zakona, je na področju vrednotenja in priznavanja predhodno pridobljenega znanja natančneje opredelil naloge posameznih strokovnih teles (učiteljskega zbora, ravnatelja šole), oblike priznavanja znanja, merila in ugovor zoper sklepe strokovnih teles (2007) ter naložil izobraževalnim organizacijam sprejem šolskih pravil, v katerih so morale natančneje opredeliti merila in postopke priznavanja predhodno pridobljenih znanj. Pravilnik, ki je sicer pomenil korak naprej v smer regulacije postopka priznavanja na ravni izvajalcev, je bil v veljavi do julija 2010, ko ga je zamenjal Pravilnik o ocenjevanju znanja v srednjih šolah (Ur.l. RS št. 60/2010), ki pa vrednotenja in priznavanja neformalno pridobljenega znanja **neposredno** ne opredeljuje.

- *Zakon o višjem strokovnem izobraževanju (Ur. list RS, št. 79/2006) ureja višje strokovno šolstvo*

Zakon ima v zvezi s priznavanjem predhodnega znanja določila, ki govorijo o pristojnosti študijske komisije, ki »sprejema merila za ugotavljanje, potrjevanje in preverjanje z delom pridobljenega znanja oz. drugega neformalno pridobljenega znanja, ki sem prizna študentu pri izpolnjevanju študijskih obveznosti. Poleg tega 21. člen določa, da študijski programi izpopolnjevanja poleg sestavin, ki jih obsegajo višješolski programi, vsebujejo podatke o načinu priznavanja pridobljenega znanja. Zakon tako nedvoumno navaja, da se v višje strokovno izobraževanje uvaja znanje in spretnosti, pridobljene izven ravni formalnega izobraževanja. Upoštevanje teh določil narekuje, da se na izvedbeni ravni posameznikom, ki so si pred vključitvijo v višje strokovno izobraževanje že pridobili znanje, ki jih vsebuje program (v sklopu formativnih in informativnih ciljev), to znanje ugotovi, preveri in potrdi. Po sprejetju Zakona so v namene implementacije zakonskih določil oblikovali v okviru Skupnosti višjih strokovnih šol Merila skupnosti višjih strokovnih šol za priznavanje predhodnega znanja

⁷ Zakon o poklicnem izobraževanju vpeljuje možnost vrednotenja in priznavanja tako za odrasle udeležence kot za dijake (mladino). Pri realizaciji te možnosti za dijake se v praksi pojavlja na izvedbeni ravni več dilem pa tudi težav. Dileme se pojavljajo v zvezi z doseganjem ciljev izobraževanja mladine v formalnem izobraževanju (doseganje vzgojnih ciljev, socializacija), praktične pa v zvezi z organizacijo izvedbe kurikula. Realizacija te možnosti v izobraževanju mladine sproža, če ne načelna vprašanja glede pravice do možnosti priznavanja (uveljavljanja) neformalno pridobljenih znanj med potekom izobraževanju, pa vsekakor vrsto drugih strokovnih vprašanj, ki sicer niso materija pravilniške ureditve.

v višjih strokovnih šolah. Od leta 2010 pa urejata to področje še Pravilnik o priznavanju predhodno pridobljenega znanja v višjem strokovnem izobraževanju in Skupne smernice in standardi v postopkih priznavanja predhodno pridobljenega znanja v višjem strokovnem izobraževanju (julij 2010), ki natančneje opredeljujeta postopek vrednotenja in priznavanja in naloge posameznih akterjev znotraj postopka. Če posplošimo, Zakon o višjem strokovnem izobraževanju omogoča hitrejše napredovanje študentov v programu glede na predhodno pridobljeno znanje in izkušnje, za razliko od ostalih programov visokega šolstva pa zakonodaja ne zahteva določanja načina priznavanja znanj pred vpisom v program. Ob primeru zakonske in podzakonske ureditve področja vrednotenja in priznavanja v višjem strokovnem izobraževanju lahko ugotovim, da je to področje, tako kaže tudi praksa, dokaj ustrezno urejeno.

Na področju visokošolskega izobraževanja je priznavanje neformalno pridobljenega znanja urejeno na dva načina, in sicer: s priznavanjem neformalnega izobraževanja **pred vpisom** in **po vpisu** v študijski program, kar omogoča hitrejše napredovanje študentov. *Zakon o visokem šolstvu* v 35. členu zahteva od visokošolskih zavodov, ki izvajajo študijske programe, da morajo v samem načrtu študijskega programa predvideti in natančneje opredeliti način priznavanja znanj. Tako zakon določa, da morajo biti merila za priznavanje predhodno pridobljenega znanja del študijskega programa: »Študijski programi za pridobitev izobrazbe prve in druge stopnje imajo naslednje obvezne sestavine: [. . .] merila za priznavanje znanja in spretnosti, pridobljenih pred vpisom v program« (35. člen). Za ustreznost meril, ki so določena v študijskem programu posamezne univerze, je odgovoren nacionalni akreditacijski organ (49. člen). V 66. členu Zakona o visokem šolstvu je zapisano: »Študenti imajo pravico do vpisa in izobraževanja pod enakimi, z zakonom, statutom in študijskim programom določenimi pogoji. Pri tem [. . .] lahko napredujejo in dokončajo študij v krajšem času, kot je predvideno s študijskim programom. S statutom visokošolskega zavoda se podrobneje uredijo postopki in pravila, zlasti o [. . .] napredovanju, vključno s pogoji za hitrejše napredovanje.« (Prav tam, 66. člen.)

Zakon o izobraževanju odraslih (Ur.l.RS št. 110/2006) o vrednotenju in priznavanju⁸ predhodno pridobljenega znanja neposredno ne govori. V 8. členu ZOI dopušča kot način pridobivanja javno veljavne izobrazbe tudi z ugotavljanjem in potrjevanjem znanja, vendar te možnosti v nadaljevanju bolj natančno ne opredeljuje. V 9. členu zakon o opredeljuje možnost, da odrasli znanje, pridobljeno na različne načine – torej tudi po neformalni poti - dokazujejo v izpitnem postopku pri pooblaščenem izvajalcu.

Področje izobraževanja odraslih

Vrednotenje in priznavanje predhodno⁹ pridobljenega znanja v izobraževanju odraslih zakonsko urejata poleg Zakona o izobraževanju odraslih tudi Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju, v primerih splošnega izobraževanja pa Zakon o gimnazijah ali Zakon o osnovni šoli. Medtem ko slednja dva v svojih delih ne omenjata priznavanja predhodno pridobljenega znanja, se ga Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju dotika v več členih, o katerih smo že spregovorili.

⁸V zakonu o izobraževanju odraslih se v podobnem pomenu uporablja izraz »ugotavljanje in potrjevanje znanja.

⁹Z izrazom »predhodno pridobljeno znanje« označujemo znanje, spretnosti in kompetence« pridobljene v programih formalnega izobraževanja, z neformalnih in priložnostnim učenjem/izobraževanjem.

Že v Navodilih za prilagajanje izobraževalnih programov poklicnega in strokovnega izobraževanja odraslim udeležencem izobraževanja (Ur.l. RS, št. 80/1998)¹⁰ je bilo priznavanje predhodno pridobljenega znanja opredeljeno, vendar bolj **osredotočeno na priznavanje formalno pridobljenega znanja in na priznavanje delovnih izkušenj** za praktične dele izobraževalnega programa. Postopek ni bil definiran, pač pa prepuščen avtonomiji izobraževalnih organizacij. Navodila so »določala« merila za priznavanje, ki pa so bila določena z elementi programa, kot so število ur, obseg izobraževanja oz. vsebin, leta delovnih (formalnih) izkušenj, ne pa s postopkom priznavanja. Priznavanje neformalno pridobljenega znanja je bilo bolj kot ne prepuščeno strokovni presoji in moči, znanju in izkušnjam posameznih strokovnih delavcev v izobraževalnih organizacijah za odrasle.

V 75. členu Zakona o poklicnem izobraževanju je določeno, da minister podrobneje predpiše način in postopek potrjevanja neformalno pridobljenega znanja v podzakonskem aktu. To določilo se je konkretiziralo v Pravilniku o ocenjevanju znanja v poklicnem in srednjem strokovnem izobraževanju 2007 (Ur.l. RS, št. 78/2007, v nadaljevanju »stari pravilnik«). Pravilnik je določil in definiral priznavanje predhodno pridobljenega znanja (formalno in neformalno), kakor tudi njegov postopek, tako, da ga je povezal, v 4. členu, s Šolskimi pravili ocenjevanja (obsegajo naj podrobnejša merila in postopek priznavanja formalno in neformalno pridobljenega znanja) in nato v 11. členu z mapo učnih dosežkov.

Temu je v 35. členu sledila zahteva po seznanjanju kandidatov o možnostih priznavanja (uvodni pogovor), seznanjanju z merili in postopki za priznavanje predhodno pridobljenega znanja in z mapo učnih dosežkov. Sledila so določila (merila, postopek), ki so izobraževalni organizaciji nalagala, kako prizna pridobljeno primerljivo znanje, 36. člen, nato navodilo, da se vrednotenje znanja opravi skozi postopek, v katerem se ugotavlja ustreznosti predhodno pridobljenega znanja s standardi znanja v posamezni programski enoti, 37. člen, v 38. členu pa je bilo določeno, da merila določi PUZ ter definirana načela, ki jih mora upoštevati. Pričetek postopka, komisijo, obseg, način in obliko preizkusa, sklep, evidentiranje in drugo je določil 39. člen, 40. člen pa poročanje o priznavanju predhodno pridobljenega znanja.

Določila Zakona in Pravilnika so se odražala tudi v Navodilih o prilagajanju izrednega poklicnega in strokovnega izobraževanja (Ur.l. RS, št. 8/2008), ki urejajo prilagoditve izobraževanja v izobraževanju odraslih.

Tako je bil v času veljavnosti »starega pravilnika« eksplicitno zastavljen postopek vrednotenja in priznavanja ter konkretizirane na ravni izvajalca pristojnosti za izpeljavo posameznih faz postopka. Na sistemski ravni se je ob vpisu v izobraževanje v srednjih poklicnih in strokovnih ter višjih strokovnih šolah uvedla možnost priznavanja tudi neformalno in priložnostno pridobljenega znanja in spretnosti.

V trenutno veljavnem Pravilniku o ocenjevanju znanja v srednjih šolah (Ur.l. RS, št. 60/2010), ki je v septembru 2010 zamenjal že omenjenega iz leta 2007, v njem naštetih določil o vrednotenju in priznavanju ni več. Tudi sicer se **neposredno** ne ukvarja z vrednotenjem in priznavanjem predhodno pridobljenega znanja. Posredno ga omenja v drugem odstavku desetega člena, s katerim je določeno, da osebni izobraževalni načrt vsebuje najmanj podatke o predhodno pridobljenem in priznanem formalnem in neformalnem znanju, prvi odstavek tega istega člena pa določa, da se v izobraževanju odraslih oblikuje osebni izobraževalni načrt za vsakega udeleženca (institut obveznosti). 11.

¹⁰V primeru Navodil (1998) ne moremo govoriti o vrednotenju in priznavanju neformalno pridobljenega znanja za namene nadaljnega izobraževanja, pač pa bolj o potrjevanju (priznavanju) že pridobljenega formalnega znanja in presoji njegove ustreznosti/enakovrednosti za program, v katerega se je odrasla oseba vključevala.

člen tega Pravilnika določa Šolska pravila o ocenjevanju znanja in natančno navede, kaj najmanj naj obsegajo. V zadnji alineji prvega odstavka je navedeno: tudi druga pravila in postopke v skladu s tem pravilnikom. To omogoča izobraževalnim ustanovam, da v Šolska pravila o ocenjevanju znanja vnesejo (ali pustijo, če so jih že imeli) tudi pravila priznavanja predhodno pridobljenega znanja.

S tem lahko (p)ostajajo Šolska pravila ključni dokument na posamezni organizaciji za izobraževanje odraslih, v katerem je opredeljeno vrednotenje in priznavanje predhodno pridobljenega znanja oziroma njegov postopek. Torej tudi nov Pravilnik omogoča izpeljavo vrednotenja in priznavanja, čeprav je eksplicitno ne omenja.

V praksi je taka ureditev povzročila, da je postal postopek vrednotenja in priznavanja predhodno pridobljenega znanja le **neobvezen** segment, ki ga glede na sprejeto politiko ali potrebe oz. na eksplicitno zahtevo že vpisanih udeležencev izobraževalnega programa, organizacije izvedejo, ali pa tudi ne.

Ker torej omenjeni Pravilnik o ocenjevanju znanja v srednjih šolah ne zajema procesa priznavanja predhodnega znanja, drugih določb (razen tistih v Zakonu o poklicnem izobraževanju) pa ni, v praksi, kjer je volja, vrednotenje in priznavanje že pridobljenih znanj temelji na predhodnih predpisih oz. na njihovem temelju že pripravljenih podlagah in dokumentaciji.

Kot smo lahko videli, je priznavanje neformalnega učenja vključeno v vse ravni izobraževalnega sistema. Namen priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja v izobraževalnem sistemu pa ni povsod enak in se pomembno razlikuje glede na različne stopnje izobraževanja (Hozjan, 2010:105). V izobraževalnem sistemu je priznavanje neformalnega učenja v službi priznavanja posameznih delov javno veljavnega izobraževalnega programa. Slednje je primarno namenjeno hitrejšemu napredovanju v okviru šolskega sistema in zmanjševanju učnih obveznosti. Tako priznavanje se lahko odvija na dva načina: s priznavanjem neformalnega učenja pred vstopom v določen izobraževalni program in v času izvajanja izobraževalnega procesa. Gimnazijsko izobraževanje je tipična oblika priznavanja neformalnega učenja, čigar temeljni namen je hitrejše napredovanje v okviru gimnazijskega izobraževalnega programa. Dijakom se priznavajo različne oblike izobraževanja z namenom, da bi čim hitreje napredovali v izobraževalnem sistemu. Posredno to pomeni napredovanje dijakov v skladu z njihovimi zmožnostmi in sposobnostmi.

Priznavanje neformalnega in priložnostnega učenja v poklicnem in strokovnem izobraževanju ima več temeljnih namenov kot gimnazijski model. Ob tem, da je priznavanje v poklicnem in strokovnem izobraževanju namenjeno hitrejšemu napredovanju dijaka v okviru izobraževalnih programov in posredno prilagajanju hitrosti usvajanja učne snovi dijaku, pa predstavlja snovanje dijakovega portfolija pomemben dejavnik pri vstopu na trg dela in kariernem razvoju posameznika (Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju 2006).

Kot je razvidno iz primerjave namena priznavanja neformalnega učenja v šolskem sistemu, se priznavanje primarno uporablja za hitrejše napredovanje dijakov oziroma študentov in za zmanjšanje podvajanja že pridobljenih kompetenc.

V skladu z Zakonom o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah pa s priznavanjem neformalnega in informalnega učenja ni mogoče pridobiti stopnje izobrazbe, ampak se lahko priznajo zgolj posamezni deli ali moduli izobraževalnega programa (Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah 2007, 4. člen).

Vloga priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja se v certifikatnem sistemu bistveno razlikuje od vloge v izobraževalnem sistemu. Ker temelji certifikatni sistem na priznavanju in potrjevanju neformalnega in priložnostnega učenja, je njegov temeljni namen upoštevanje vseh tistih kompetenc posameznika, ki jih je le-ta pridobil zunaj šolskega prostora, ter priznanje njihove ekonomske in socialne vrednosti. Slednje naj bi posamezniku omogočalo pridobivanje dokazil o poklicnih kvalifikacijah v certifikatnem sistemu, in sicer dokazil, ki so prenosljiva na različna delovna okolja, ter tako povečalo usklajenost programov izobraževanja odraslih s potrebami na trgu dela. S tem naj bi bila omogočena večja mobilnost delavcev med sektorji in podjetji, v nacionalnem in mednarodnem prostoru. Hkrati pa naj bi bila na ta način omogočena večja funkcionalna prilagodljivost zaposlenih in napredovanje na isti stopnji izobrazbe.

Postopki vrednotenja in priznavanja

Sprejetju tki. starega pravilnika iz leta 2007 so na področju priznavanja predhodno pridobljenega znanja sledile številne aktivnosti, namenjene njegovemu udejanjanju v praksi izobraževanja odraslih kot tudi v izobraževanju mladine.

Na eni strani so bile to aktivnosti strokovnih ustanov, ACS, CPI- ja, ki sta pripravila in izpeljala več izobraževalnih modulov spopolnjevanja v podporo Navodilom za prilagajanje v izrednem poklicnem in strokovnem izobraževanju, tudi priznavanju.

V združenjih izobraževalcev odraslih (ZLUS in DOIO) so se v okviru svojih aktivnosti pričeli intenzivno posvečati iskanju nekaterih skupnih rešitev in odpravljanju nastalih vprašanj pri udejanjanju priznavanja predhodno pridobljenega znanja v skladu s predpisanimi standardi. Kljub temu, da je Pravilnik definiral okvire priznavanja, je bil postopek prepuščen rešitvam v posameznih organizacijah. V praksi so se dokaj hitro izrazile potrebe po poenotenju osnovnega pristopa, po oblikovanju in sprejemu skupnih standardov, ki bi zagotavljali transparentnost in objektivnost postopkov in zagotavljali njihovo kakovost ter kakovost izidov. S tem bi dosegli tudi zaupanje med različnimi izvajalci priznavanja. Na področju izobraževanja odraslih se je priložnost pokazala v okviru projekta UNIP (uvajanje novih izobraževalnih programov v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju v organizacije za izobraževanje odraslih),... in v okviru projektov konzorcijev¹¹ srednjih in višjih poklicnih oz. strokovnih šol kot so MUNUS 2, UNISVET, KONZORCIJ BIOTEHNIŠKIH ŠOL, IMPLETUM - VIŠJE STROKOVNE ŠOLE),

Projektne aktivnosti v UNIP-u, ki potekajo od leta 2009, obsegajo oblikovanje skupnih izhodišč in meril za priznavanje predhodno pridobljenega znanja v desetih izobraževalnih programih, ki jih pripravlja 10 aktivov strokovnjakov iz organizacij za izobraževanje odraslih, ki te izobraževalne programe izvajajo.

Partnerji so sledili ideji, da kljub temu, da je zakonodaja omogočala izobraževalnim organizacijam avtonomijo pri vodenju izobraževalnih procesov in pripravi predpisane podporne dokumentacije, ni posebej ekonomično, da vsaka zase iščejo rešitve, ki se na koncu izkažejo za dokaj podobne, pač pa, da se oblikujejo rešitve in standardi za posamezne segmente procesov, ki jih nato v izobraževalnih organizacijah lahko modificirajo in prilagodijo lastnim potrebam. Rezultati projekta so oblikovani standardi za vodenje postopkov priznavanja predhodno pridobljenega znanja in dokumentacija, ki podpira postopke

¹¹ Aktivnost vrednotenja in priznavanja predhodno pridobljenega znanja (modeli, pristopi, ki so bili razviti in deloma tudi že preizkušeni v praksi), je bila tudi predmet analize systemskega urejanja vrednotenja in priznavanja na ravni izvajalcev, ki smo jo opravili v okviru Koordinacije postopkov in nosilcev v projektu ESS Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja od 2009 do 2011.

priznavanja predhodno pridobljenega znanja v izobraževanju odraslih v vseh korakih in so dosegljivi na spletnih naslovih¹².

Analiza aktivnosti v projektih, ki so tekli oz. še tečejo, je pokazala, da so na področju vrednotenja in priznavanja glede postopka in podporne dokumentacije vsi prišli do podobnih rešitev¹³.

Ključni nosilci izvedbe vrednotenja in priznavanja - podrobneje jih predstavljamo v nadaljevanju - so izobraževalne organizacije šolskega sistema, v sistemu NPK so to akreditirani (verificirani) izvajalci postopkov preverjanja in potrjevanja. Iz analize postopkov izhaja, da so izvajalci izvedbo postopka vrednotenja in priznavanja opredelili v okviru Šolskih pravil, ki so bila pri večini izvajalcev ključni izvedbeni akt na ravni izobraževalne organizacije. S tem aktom so izvajalci do določene mere konkretizirali zakonska določila in določila Pravilnika o ocenjevanju (iz leta 2007). Na področju višjega strokovnega izobraževanja so pri izvajanju postopka ključni dokumenti Skupne smernice in standardi v postopkih priznavanja predhodno pridobljenega znanja. V izobraževalnih organizacijah za odrasle pa so pri opredeljevanju postopka upoštevali tudi pravila upravnega postopka.

Iz vsebine analiziranih šolskih pravil izhaja, da so v njih povečini opredelili:

- naloge in dolžnosti izvajalca in kandidata
- merila za priznavanje in vrste dokazil
- postopek informiranja in svetovanja
- organe, ki so v organizaciji pristojni za izvedbo vrednotenja, preverjanja in priznavanja (po posameznih fazah postopka),

v nekaterih organizacijah pa so v sklopu šolskih pravil bolj natančno opredelili tudi časovne okvire za izpeljavo postopkov, podrobnejša merila priznavanja, dokumentacijo, ki spremlja postopek priznavanja, natančneje definirali vloge posameznih strokovnih delavcev, ki sodelujejo v posameznih fazah postopka vrednotenja v organizaciji ter opredelili stroške postopka.

Glede opredelitve in izvedbe postopka in njegovih faz/korakov so povečini izhajali iz modela, ki na eni strani upošteva tuje zglede, na drugi strani pa iz postopka, kakor se je v slovenskem prostoru uveljavil v sistemu NPK. Tako celoten proces vrednotenja in priznavanja vključuje naslednje korake:

- **Informiranje:** seznanjanje kandidata s postopkom in možnostmi

¹² www.lu-kocevje.si ali www.drustvo-doio.si in <https://www.unip.si/auth>

Oblikovani so Predlog postopka priznavanja neformalno in formalno predhodno pridobljenega znanja (skupna izhodišča) in Merila (pravila) priznavanja neformalno pridobljenega znanja, ter dokumenti za vodenje in izvedbo postopka (protokoli):

- Vpisni list in zapis uvodnega pogovora
- Obrazec za samopreverjanje neformalno pridobljenega znanja ,
- Zahteva za priznavanje predhodno pridobljenega znanja
- Obrazec o potrditvi neformalno pridobljenega znanja
- Ustreznost dokazila za priznavanje neformalno pridobljenega znanja
- Zapisnik komisije za vrednotenje predhodno pridobljenega znanja
- Sklep o priznavanju neformalno pridobljenega znanja
- Sklep o priznavanju znanja v izobraževalnem programu
- Osebni izobraževalni načrt

¹³ Dokumentacija o projektih, ki so bili predmet analize je dostopna v arhivu Koordinacije na ACS. V okviru dela 1. ožje delovne skupine Koordinacije je bila analizirana dokumentacija o postopkih vrednotenja ter nalogah ključnih nosilcev, ki so jo na podlagi posebne sheme opravili odgovorni nosilci aktivnosti vrednotenja v izbranih projektih.

- **Svetovanje** kandidatu pri odločitvi za vključitev v postopek vrednotenja (formalni vstop v postopek vrednotenja- priprava vloge)
- **Prijava** v postopek (oddaja pisne vloge, ki so jih že priložena dokazila o pridobljenem znanju)
- **Pregled vlog in vrednotenje dokazil o znanju**, pridobljenem na različne načine, predvsem zunaj verificirani, javno veljavnih izobraževalnih programov, javno veljavnih programov usposabljanja, izpopolnjevanja
- Odločanje o **priznavanju** na podlagi sprejetih meril
- **Preverjanje** (odločitev o izvajanju preverjanja je rezultat vrednotenja)
- **Ovrednotenje** s kreditnimi točkami in s priznanjem (delno ali v celoti) celotnega programa (izobrazbe/poklicne kvalifikacije)
- Izdaja sklepa /javne listine /opisa pridobljenih znanj, spretnosti in kompetenc – **formalno priznavanje**.
- **Zagotavljanje kakovosti** v postopkih priznavanja (sestavina je poročanje o izvedenih aktivnostih priznavanja)

Analiza je pokazala, da je informiranje edina faza postopka, ki so jo izobraževalne organizacije izvajale pred formalnim vpisom kandidatov v izobraževalni program. Sicer pa med njimi obstajajo precejšnje razlike v obsegu, vsebini in načinu izvedbe posameznih faz ter dodelanosti pripomočkov in druge dokumentacije, ki spremlja posamezne faze postopka. Pri tem organizacije predvsem sledijo svojim zmožnostim, kadrom, ki jih imajo na razpolago ter oceni potreb po izpeljavi.

V izvedbo postopka so se v izobraževalnih organizacijah vključevali glede na fazo postopka **različni kadri**, pri izobraževanju odraslih pa je ključno vlogo pri izpeljavi celotnega postopka imel vodja oz. organizator izobraževanja odraslih. Med vključenimi so, poleg izpostavljenega organizatorja izobraževanja odraslih, še šolski svetovalni delavci in učitelji razredniki v fazi informiranja in svetovanja ter priprave in vodenja dokumentacije, učitelji strokovnih modulov v fazi vrednotenja in neposrednega preverjanja, predsedniki komisij/ravnatelji v fazi vrednotenja dokazil in zaključnega priznavanja.

Nosilci (omrežja) postopkov vrednotenja na izvajalski ravni in usposobljenost

V okviru delovanja koordinacije, je druga skupina opravila s posebej v ta namen pripravljenim vprašalnikom, analizo stanja o nosilci **postopkov vrednotenja na izvajalski ravni in njihovi usposobljenost**. V analizo so bila vključena naslednja omrežja oziroma izvajalske organizacije:

- Zavod RS za šolstvo in šolsko svetovalno delo v srednjih šolah
- Center za poklicno izobraževanje in srednje šole ter konzorciji,
- Ljudska univerza in Svetovalno središče za izobraževanje odraslih,
- Državni izpitni center in «omrežje» za NPK,
- Zavod RS za zaposlovanje.

Iz predstavitev dejavnosti pristopov ugotavljanja, vrednotenja in potrjevanja formalno in neformalno pridobljenega znanja po posameznih omrežjih oziroma v organizacijah, je razvidno, da se le-ti v zadnjih letih razvijajo in izpeljujejo predvsem v:¹⁴

- srednjih šolah,
- izobraževalnih organizacijah za odrasle,
- v svetovalnih središčih za izobraževanje odraslih,

¹⁴ V tej analizi nismo vključili gospodarstva in podjetja, kjer pa se v posameznih panogah in podjetjih že razvijajo in izpeljujejo postopki vrednotenja in potrjevanja znanja in izkušenj zaposlenih.

- v sistemu nacionalnih poklicnih kvalifikacij,
- v dejavnosti Zavoda RS za zaposlovanje.

Na tem mestu lahko povzamemo ugotovitev, da se v vsakem omrežju oziroma organizaciji razvija ali izpeljuje specifičen vidik ugotavljanja, vrednotenja ali priznavanja, ki izhaja iz namena postopkov/pristopov, vsebin, ki so vključene v te postopke in ciljnih skupin, ki so jim le-ti namenjeni. Tako so v različnih omrežjih oz. organizacijah različni poudarki:

- v srednjih šolah je poudarek na vrednotenju in priznavanju formalno pridobljenega znanja pri mladini in odraslih (v formalnih programih izobraževanja), v manjši meri pa do sedaj tudi na vrednotenju in priznavanju neformalno pridobljenega znanja tako pri mladini kot odraslih; v te aktivnosti pa se lahko uvrsti tudi aktivnosti, kot je npr. nostrifikacija v tujini pridobljenih spričeval;
- v izobraževalnih organizacijah za odrasle (primer ljudske univerze) in v svetovalnih središčih za izobraževanje odraslih se srečujejo z odraslimi, ki imajo veliko neformalno in priložnostno pridobljenega, še več pa »tacitnega« znanja; tovrstno znanje identificirajo, ko z uporabnikom pripravljajo izobraževalno biografijo, ko v svetovalnem procesu izbirajo poklicne in druge interese z namenom izbire ustreznega izobraževalnega programa, ko mu pomagajo npr. pri pripravi življenjepisa, ko ga usposablajo za uspešno in učinkovito učenje ali ko z njim iščejo načine za premagovanje treme in dvig motivacije; postopki ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja pridejo v poštev različnih situacijah odraslega, npr. pri pridobitvi določenih potrdil, izpitov oz. certifikatov (za tuje jezike, ECDL certifikat idr.), pri vključitvi v postopek NPK, pri vključitvi v srednješolske programe za odrasle idr.
- v sistemu nacionalnih poklicnih kvalifikacij: so postopki ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja ključni del sistema NPK, saj posameznik prav preko teh postopkov in priprave portfolija, lahko v celoti ali deloma izkaže, da na osnovi formalno ali neformalno že pridobljenega znanja in izkušenj, obvlada opredeljene standarde znanj na ravni določene nacionalne poklicne kvalifikacije; le-to posameznik izkazuje preko pripravljenega portfolija, ki ga pripravi s pomočjo svetovalca za NPK, ali dodatnega preizkusa znanja pred člani komisij za posamezno NPK;
- v dejavnosti Zavoda RS za zaposlovanje je del rednega izvajanja storitev¹⁵ za trg dela za brezposelne osebe in iskalce zaposlitve, tudi prepoznavanje formalno in neformalno pridobljenih znanj za določanje zaposlitvenih ciljev, pripravo zaposlitvenih načrtov, posredovanje ustrezne zaposlitve ter vključevanja v ustrezne ukrepe za povečanje zaposljivosti; Za prepoznavanje formalnih in neformalnih znanj in potrebnih znanj za zasedbo delovnega mesta potrebujejo svetovalci zavoda preglede zahtevanih znanj in pa možne izvajalce kjer brezposelne osebe in iskalci zaposlitve lahko opravijo nadaljnje preverjanje in vrednotenje potrebnih znanj.

Iz pripravljenih analiz ocenjujemo, da se bodo pristopi ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja (formalno in) neformalno pridobljenega znanja in izkušenj odraslih, ki so se do sedaj ponekod že uveljavili kot del redne dejavnosti, ponekod pa so v fazi razvoja, tudi v bodoče tako razvijali in izpeljevali oziroma še nadgrajevali in dopolnjevali. S tem, da se ohranjajo specifike tako glede namena, vsebine in ciljnih skupin, ki so vključene v posameznih omrežjih oz. organizacijah.

V razvijanje in izpeljevanje nalog in aktivnosti na tem področju so vključeni različni strokovni profili in sicer:

¹⁵ Zavod RS za zaposlovanje za izvajanje storitev za trg dela za brezposelne osebe in iskalce zaposlitve izvaja vseživljenjsko karierno orientacijo in posredovanje zaposlitve, vključevanje v programe aktivne politike zaposlovanja, za delodajalce pa posredovanje kandidatov na prosta delovna mesta in druge storitve.

- učitelji, svetovalni delavci in drugi strokovni delavci na srednji šolah,
- organizatorji izobraževanja v izobraževalnih organizacijah za odrasle,
- svetovalci v svetovalnih središčih za izobraževanje odraslih,
- svetovalci in člani komisij v postopkih NPK,
- svetovalci zaposlitve, poklicni svetovalci, rehabilitacijski svetovalci, svetovalci za delo z delodajalci in svetovalci za programe zaposlovanja
- idr.

V zadnjih letih se namenja posebna pozornost tudi ustrezni usposobljenosti teh kadrov za delo na področju »ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja formalno in neformalno pridobljenega znanja«, vendar podatki kažejo, da so ta usposabljanja zelo različna po vsebini, trajanju in obsegu vključenih kadrov. Nekaj skupnih ugotovitev o obstoječih usposabljanjih prikazujemo v nadaljevanju.

Usposabljanja

Iz analiz po omrežjih oz. posameznih organizacijah je razvidno, da je usposabljanje strokovnih delavcev, ki so vključeni v postopke ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja, spremljajoča aktivnost predvsem v projektih »šolskih centrov oz. konzorcijev« in v sistemu NPK. Nekega celovitega sistema ali načrta usposabljanja kadrov za te naloge v Sloveniji nimamo (izjema je sistem NPK, v katerem je zakonsko določeno in na izvedbeni ravni izpeljano usposabljanje svetovalcev za NPK – temeljno v obsegu 16 ur in članov komisij za NPK – temeljno v obsegu 24 ur). Je pa v vseh analizah izpostavljeno in poudarjeno, da so usposabljanja vključenih strokovnih delavcev v postopke ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja, potrebna. Ocene potreb pa so različne glede na posamezna omrežja.

V nadaljevanju povzemamo še nekaj značilnosti iz obstoječih usposabljanj:

- najpogostejše teme so: postopek vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja, informiranje in svetovanje v postopku, priprava portfolija, dokumentacija v postopku, praktični primeri;
- usposabljanja so večinoma kratka, večinoma trajajo od 2 do 8 ur, izjema je usposabljanje v sistemu NPK (16 ur za svetovalce NPK in 24 ur za člane komisij NPK);
- nosilci izvajanja usposabljanj so sodelavci iz posameznih organizacij, kjer postopki tečejo (npr. sodelavci v projektu) ter sodelavci javnih nacionalnih zavodov, CPI, RIC in ACS;
- v usposabljanja se najpogosteje vključujejo naslednji strokovni delavci: svetovalni delavci, učitelji, vodje PUZ, organizatorju PUD, ravnatelji, vodje izobraževanja odraslih, organizatorji v izobraževanju odraslih.

Vloga standardov pri vrednotenju in priznavanju neformalno pridobljenega znanja

V postopkih vrednotenja (in priznavanja), ki se izvajajo z namenom pridobitve javno veljavne listine se uporabljajo javno veljavni standardi¹⁶. Trenutno imamo v Sloveniji, gledano z zornega kota sistemskih možnosti za izvajanje priznavanja, tri vrste standardov, ki so podlaga za izvedbo priznavanja:

¹⁶ Obstajajo tudi druge vrste standardov (panožni standardi za posamezne kvalifikacije, opisniki za posamezne kompetence (npr. ključne kompetence), ki bi lahko služili kot podlaga za izpeljavo postopkov vrednotenja (ugotavljanja, opisovanja, dokumentiranja in ovrednotenja) na različne načine pridobljenih kompetenc (kompetence pridobljene na delovnem mestu, kompetence pridobljene z opravljanem prostovoljskih aktivnosti, kompetence pridobljene na podlagi aktivnosti vsakdanjega življenja).

1. Katalog standardov strokovnih znanj in spretnosti ter kot njegov del poklicni standard v sistemu NPK,
2. Javno veljavni izobraževalni program, ki je sestavljen iz katalogov znanj za modul, skupna formalna podlaga je/so zopet poklicni standard/, in
3. Študijski programi.

Tudi predlog slovenskega kvalifikacijskega ogrodja (v nadaljevanju SOK) za zdaj predvideva umeščanje kvalifikacij (kot so šolska izobrazba, nacionalna poklicna kvalifikacija, dodatne kvalifikacije¹⁷) in ne drugih, ožjih enot (npr. posameznih kompetenc – posameznih temeljnih zmožnosti). Pri dograjevanju sistema vrednotenja na nacionalnem nivoju - to je vsekakor povezano tudi z opredeljevanjem temeljnih namenov priznavanja - se moramo odločiti:

- ali želimo, da postopek priznavanja vodi vedno in samo le k podelitvi javno veljavne listine oziroma omogoča hitrejšo dokončanje programa, ki vodi k izobrazbi – v tem primeru so standardi znani;
- ali želimo posameznikom (v smislu koncepta vseživljenjskega učenja in sporočil Memoranduma) omogočiti tudi vrednotenje in priznavanje posameznih kompetenc, (delne kvalifikacije, dopolnilne kvalifikacije, temeljne zmožnosti), ki so potrebne na trgu dela in za vključevanje v procese vseživljenjskega učenja za različne namene. V tem primeru se moramo odločiti ali bo potrdilo o tem javno veljavna listina, ali pa gre le za pot do kvalifikacije in s tem javno veljavne listine. V tem primeru je nujno zagotoviti, da se te kompetence nahajajo v javno veljavnih standardih. Podobno rešitev zagotavlja v primeru Francije sistem bilan de competence.

¹⁷ Dodatna kvalifikacija dopolnjuje usposobljenost kandidata in je bodisi skupna določenemu strokovnemu področju (na primer bančništvo) bodisi transverzalna in/ali prenosljiva na več strokovnih področij (na primer ravnanje z nevarnimi snovi, vodenje projektov), zaradi česar omogoča večjo zaposljivost in krepi vseživljenjsko učenje.

PREDLOGI ZA UREJANJE PODROČJA VREDNOTENJA IN PRIZNAVANJA NEFORMALNO IN PRILOŽNOSTNO PRIDOBLENEGA ZNANJA V IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH

Uvod

Kot smo že v uvodu tega gradiva zapisali, smo dali v ESS projektu, ki ga je vodil ACS, poseben poudarek na vrednotenju in priznavanju neformalnega znanja in izkušenj odraslih, saj stroka in praksa kažeta, da je prav to področje slabše razvito. Ob tem izhajamo iz pomena neformalnega izobraževanja odraslih, saj le-to pomembno prispeva h kakovosti življenja na sploh in tudi h kakovosti delovnega življenja odraslih. Podatki o vključenosti odraslih v neformalno izobraževanje v zadnjih letih kažejo, da še vedno prevladuje predvsem neformalno izobraževanje za potrebe trga dela in poklicnega življenja odraslih, a se hkrati v zadnjih letih poskuša z dodatnimi ukrepi na nacionalni ravni spodbujati razvoj neformalnega izobraževanja za osebni razvoj in družbeno delovanje. Tudi v novi Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju 2011, je zapisano, da naj se z vzpostavitvijo oz. okrepitevijo sistemskih struktur, ki bodo omogočale večje povezovanje vseh akterjev (financerjev in pripravljavcev ukrepov, lokalnih institucij, delodajalcev in izvajalcev izobraževanja) zagotovi širitev in bogatitev ponudbe programov neformalnega izobraževanja. (MŠŠ, 2011:398).

V novi Beli knjigi (2011) je še posebej izpostavljeno, da mora postati neformalno izobraževanje družbeno ustrezen vrednoten način posodabljanja ter prilagajanja znanj in spretnosti odraslih, še posebej odraslih v srednjih in višjih starostnih kategorijah, saj prispeva k ohranjanju in povečevanju kakovosti znanj, spretnosti in kompetenc. Med drugim je tudi zapisano, da naj se zagotovi večja transparentnost izidov v neformalnem izobraževanju v vseh učnih okoljih, da naj se javno veljavne programe neformalnega izobraževanja glede na ustrezne programe formalnega izobraževanja kreditno ovrednoti, da se zagotovi povezovanje pridobivanja ključnih kompetenc s pridobivanjem poklicnih spretnosti in spretnosti za življenje idr. (2011: 398). Vse zapisano nas še bolj spodbuja in zavezuje, da v stroki in praksi razvijem in vzpostavimo možnosti vrednotenja in priznavanja neformalnega znanja in izkušenj, da le-to postane vidno in omogoča odraslemu nove priložnosti v izobraževanju, delu ali osebnem življenju.

V slovenskem prostoru ima razvoj področja ugotavljanja, vrednotenja in potrjevanja formalno in neformalno pridobljenega znanja in izkušenj, odraslih in mladih, vse večji pomen. Na eni strani je to posledica vpliva izkušenj drugih evropskih držav in evropskih strateških usmeritev, ki k udeleževanju le-teh zavezujejo tudi Slovenijo kot članico Evropske skupnosti, na drugi strani pa tudi posledica razvoja stroke na tem področju in potreb prakse.

V različnih strateških in strokovnih dokumentih smo v zadnjih letih umestili in opredelili razvoj področja vrednotenja in potrjevanja predhodno pridobljenega znanja in izkušenj oz. kompetenc odraslih v najširšem pomenu (npr. v ReNPIO do leta 2010 in v osnutku ReNPIO do leta 2015, v Strategija vseživljenjskosti učenja v Sloveniji v letu 2007). Najbolj aktualne strokovne usmeritve prav za razvoj in implementacijo v prakso vrednotenja in priznavanja znanja, pridobljenega v neformalnem izobraževanju, priložnostnem učenju in z izkušnjami odraslih, pa so zapisane v novi Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v R Sloveniji, ki je bila pripravljena v letu 2011. Posebej je poudarjeno, da morajo aktivnosti pri vrednotenju in priznavanju znanja, pridobljenega v neformalnem izobraževanju, priložnostnem učenju in z izkušnjami predvsem omogočiti oblikovanje koherentnega in kakovostnega sistema vrednotenja in priznavanja, v katerega bodo vpeti vsi socialni partnerji in bo izpeljan v formalnem izobraževanju, za potrebe trga dela in za karierni razvoj ljudi. Oblikovani so naslednji predlogi: (2011:401)

- Po vzoru Francije se zagotovi vzpostavitev mreže lokalnih/regionalnih centrov, ki bodo odraslim omogočali brezplačno identificiranje in vrednotenje pridobljenih znanj in spretnosti ter brezplačno svetovanje za potrebe vrednotenja in priznavanja.
- Na nacionalni ravni se vzpostavi kakovostna razvojna služba, ki bo skrbela za nadaljnji razvoj in delovanje sistema.
- Vzpostavi se mehanizme zagotavljanja in presojanja kakovosti sistema vrednotenja in priznavanja.
- Promocijske dejavnosti na vseh ravneh morajo zajeti tudi področje vrednotenja in priznavanja znanja, pridobljenega v neformalnem izobraževanju, priložnostnem učenju in z izkušnjami.

Tem usmeritvam smo sledili tudi pri oblikovanju predlogov za razvoj in uveljavljanje vrednotenja in priznavanja neformalnega učenja odraslih v tem gradivu, kar predstavljamo v nadaljevanju.

Načela vrednotenja in priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja

Upoštevanje znanja, pridobljenega po neformalni poti, v formalnem izobraževanju pa pomeni, da:

- je to pravica vsakega posameznika (vsak posameznik (odrasel) ima pravico do priznavanja znanja in spretnosti, ki si jih pridobi skozi izkušnje v življenju;
- je potrebno zagotavljanje **dostopnosti** do postopkov vrednotenja in priznavanja z razvojem ustrezne infrastrukture in zagotavljanjem pravice (odraslim) do brezplačnega informiranja in svetovanju v procesih vrednotenja in priznavanja predhodno pridobljenega znanja;
- je potrebno tistemu posamezniku, ki si je znanje, spretnosti in kompetence pridobil zunaj šolskega prostora, le-te priznati, seveda po postopku, s katerim je mogoče nedvoumno ugotoviti, da posameznik dosega standarde, ki jih kurikulum določa kot podlago za nadgrajevanje znanja ali kot standard pri posameznem predmetu ali njegovem delu;
- je obvladovanje določenega znanja in spretnosti, ki bi jih bilo sicer potrebno šele pridobiti, pri takem posamezniku treba izkoristiti kot priložnost za kakovostno pridobivanje novega znanja in spretnosti; ne samo pri pridobivanju novih splošnih, strokovnoteoretičnih in praktičnih znanj, pač pa še posebej za pridobivanje tistih ključnih kompetenc, ki so temelj za avtonomno delovanje posameznika v sodobnem svetu in podpirajo načelo vseživljenjskega učenja;
- je v izobraževalnem procesu pomembno vrednotenje znanja, doseganje postavljenih standardov znanja, ne pa vrednotenje poti do znanja z elementi, ki določajo formalno izobraževanje (obseg izobraževanja v urah, čas izobraževanja ...);
- je potrebno opredeliti načine in ravni upoštevanja znanja, spretnosti in kompetenc, pridobljenih s predhodnim formalnim, neformalnim in priložnostnim učenjem.

Glede na zgoraj navedeno je potrebno dograditi sistemske pogoje, merila, institucije in postopke, po katerih se bo določenemu neformalnemu učenju lahko dalo formalno veljavo.

Pri predlogih, ki sledijo v nadaljevanju, smo izhajali iz analize trenutno veljavne zakonodaje, v praksi uveljavljenih postopkov vrednotenja in priznavanja, ki so se do zdaj v največji meri uveljavili v sistemu nacionalnih poklicnih kvalifikacij ter v okviru nekaterih razvojnih projektov

na področju priznavanja neformalnih znanj pri vključevanju v formalno izobraževanje¹⁸ ter iz analize primerov dobrih praks, ki so se na področju sistemskega urejanja vrednotenja in priznavanja že uveljavile v nekaterih evropskih državah z daljšo tradicijo razvoja in implementacije sistema na nacionalni ravni.

Predlogi za nadaljnji razvoj sistema vrednotenja in priznavanja neformalno pridobljenega znanja se nanašajo na:

- opredelitev temeljnih namenov vrednotenja in priznavanja, ki jim moramo pri izgrajevanju sistema slediti,
- dograjevanje obstoječe normativne ureditve,
- dograjevanje in poenotenje (kjer je upravičeno in mogoče) postopkov za izpeljavo vrednotenja in priznavanja na ravni izvajalcev,
- opredelitev nosilcev, njihovih pristojnosti in potrebne strokovne usposobljenosti.

Temeljni nameni vrednotenja in priznavanja

Iz pregleda zdajšnjih zakonskih opredelitev vrednotenja in priznavanja predhodno pridobljenega znanja izhaja, da se uveljavljata predvsem dve poti oz. dva temeljna namena priznavanja neformalno pridobljenega znanja:

1. za nadaljnje vključevanje v formalno izobraževanje (za nadaljevanje prekinjenega izobraževanja, za spremembo smeri izobraževanja, za nadaljevanje izobraževanja na višji stopnji od že dosežene izobrazbe idr.),
2. za pridobivanje nacionalnih poklicnih kvalifikacij – NPK.

V praksi pa se v zadnjih letih razvija in uveljavlja tudi tretji namen:

3. za evidentiranje in opis znanja in izkušenj posameznika (kompetenc), s ciljem zagotavljanje večje fleksibilnosti na trgu dela (za lažjo ponovno zaposlitev, za spremembo dela, za razvoj in spremembo kariere), za osebno rast (dvig samozavesti, dvig motivacije za izobraževanje in delo, višja kakovost življenja idr.) in razvijanje temeljnih zmožnosti.

Predlagamo, da se v sistemu, ki se vzpostavlja na nacionalni ravni, predvidi vse tri možnosti vrednotenja in priznavanja pridobljenega znanja, spretnosti in kompetenc posameznikov.¹⁹ Pri tretjem namenu gre predvsem za možnost, da posamezniki, ki nimajo formalne šolske izobrazbe, razpolagajo pa s posameznimi kompetencami in delovnimi izkušnjami, v opredeljenem postopku ugotovijo svoje kompetence, jih dokumentirajo in ovrednotijo. Temeljni namen postopka vrednotenja in priznavanja je v tem primeru zbrati in pregledno opisati znanje, spretnosti in kompetence posameznika, ki so natančna informacija delodajalcu, navsezadnje pa tudi posamezniku samemu služijo lahko za njegov osebni razvoj, izobraževalni ustanovi, svetovalnemu delavcu pri svetovanju za izobraževanje oz. različnim drugim zainteresiranim uporabnikom, pa tudi za usmerjanje in svetovanje za nadaljnje izobraževanje. Z vzpostavljanjem sistemskih možnosti za tako vrsto vrednotenja in

¹⁸ V okviru delovanja Koordinacije smo se seznanili tudi z nekaterimi projekti, ki tečejo v gospodarstvu (kompetenčni centri, v okviru izobraževalne dejavnosti Obrtno-podjetniške zbornice ...)

¹⁹ V okviru koordinacije je razprava tekla o potrebi po opredelitvi štirih temeljnih namenov vrednotenja in priznavanja. V primeru četrtega namena gre predvsem za odpiranje sistemskih možnosti za pridobivanje javno veljavne izobrazbe v celoti z vrednotenjem in priznavanjem predhodno pridobljenega znanja. Čeprav tako možnost v določenem meri nakazuje že Zakon o izobraževanju odraslih, delovna skupina Koordinacije o tem predlogu ni dosegla zadostnega konsenza, so se pa člani strinjali, da je v prihodnje potrebno temu namenu nameniti posebno pozornost in še naprej iskati možnosti za njegovo sistemsko umeščanje.

priznavanja bi se odzvali predvsem na potrebe ciljnih skupin s slabo razvitimi temeljnimi zmožnostmi.²⁰

V predlogu »o drugih vrstah/namenih priznavanja izhajamo iz tega, da je podlaga za vrednotenje in priznavanje kompetenc posameznik s svojim znanjem, sposobnostmi in kompetencami, ki se ustrezno opišejo, ocenijo in ovrednotijo, ne glede na to, ali ustrezajo nekemu vnaprej postavljenemu in opisanemu standardu ali drugačnemu sistemu znanja, kompetenc, ki bi ustrezale določeni kvalifikaciji na nivoju nacionalne kvalifikacijske sheme.

Za uresničevanje te pravice je potrebno na nacionalni ravni zagotoviti razvoj instrumentov in podporo za oblikovanje kakovostnih metodologij in standardov za vrednotenje²¹ ter ustrezno strokovno podporo izvajalcem vrednotenja in priznavanja na drugih ravneh.

Normativna ureditev področja vrednotenja in priznavanja

Kot je razvidno iz uvoda nacionalni strateški dokumenti podpirajo priznavanje neformalno pridobljenega znanja, vendar je podpora razvoju celovitega sistema v vseh njegovih dimenzijah in njegovi implementaciji v prakso, šibka, njegovo »lastništvo« nejasno oz. razpršeno med različne akterje (OECD, 2007). Kljub urejanju (umeščanju) vrednotenja in

²⁰ V primeru opredelitve tretjega namena vrednotenja in priznavanja se zastavlja vprašanje, ali je vrednotenje sploh smiselno, kadar ne gre za njegovo povezovanje z izobraževalnim sistemom ali za pridobitev NPK. Vzpostavljanje sistema vrednotenja/priznavanja zunaj dveh že definiranih namenov lahko upraviči svoj obstoj samo, če se v njem vzpostavi dovolj zaupanja in če dobi svojo konkretno vrednost na trgu dela, pa tudi v osebnem življenju posameznika zunaj dela. Temeljna funkcija vrednotenja je v tem, da realne, a formalno nevidne kompetence in znanje pretvori v vidne in da so njegovi rezultati socialno sprejeti. Rezultati vrednotenja morajo imeti za posameznika uporabno vrednost, menjalno vrednost in notranjo vrednost (Anderson, povzeto po Muršak, 2006.21). Notranja vrednost se kaže predvsem v tem, da posameznik sam pri sebi ozavešča svoje dejanske kompetence in znanje ter si s tem pridobi večjo samozaupanje. To je na socialnem nivoju mogoče doseči le s tem, da posameznik dobi ustrezno dokumentacijo oz. ustrezna potrdila in spričevala. To pa je še toliko pomembnejše, ko gre za iskanje zaposlitve ali priznavanja za nadaljnje vključevanje v izobraževanje. Če ima posameznik drugačno znanje ali kompetence, kot jih zahteva nacionalni standard, so pa prav tako zahtevne, pa tudi splošne, takih kompetenc in znanja ne more uveljaviti kot kvalifikacije, še zlasti ne na nacionalnem nivoju. Njihovo ovrednotenje je odvisno od vsakokratnega delodajalca. Zaradi tega, po mnenju nekaterih strokovnjakov, ni mogoče govoriti o tem, da je s certifikatnim sistemom mogoče v celoti vrednotiti in priznati neformalno znanje, kompetence in kvalifikacije – nujno je treba dodati, da ima sistem določeno omejitve, saj je mogoče vrednotiti in priznavati samo tiste kompetence in neformalno pridobljeno znanje (kvalifikacijo), za katero je pripravljen nacionalni standard.

²¹ Pregled po državah, ki že imajo oblikovano politiko vrednotenja in priznavanja neformalno pridobljenega znanja v formalnem izobraževalnem sistemu kaže, da je večina oblikovala določene nacionalne standarde, ki so ključni za vrednotenje. Praviloma so definirane tri vrste standardov, poklicni standardi, izobraževalni standardi in standardi preverjanja. Standardi izobraževanja in usposabljanja praviloma izhajajo iz poklicnih standardov. Ko gre za vrednotenje in priznavanje neformalnega izobraževanja sta pomembna poklicni standard in standardi preverjanja. Nacionalni standardi, ki veljajo v izobraževalnem sistemu, so ključni, ko gre za priznavanje neformalnega in informalnega učenja v sistemu formalnega izobraževanja, vendar praksa kaže, da lahko pride do nekaterih problemov, če se neformalno izobraževanje vrednoti samo v razmerju do standardov v formalnem izobraževanju. Pri zasledovanju kompetenc, definiranih v izobraževalnem sistemu, lahko pride do tega, da postanejo nepomembne nekatere zelo pomembne kompetence. Zato se priporoča, da se opredelijo »splošni standardi«, ki ne temeljijo izključno na standardih formalnega izobraževanja. Pravzaprav bi lahko rekli, da so referenčne točke vrednotenja odvisne od ciljev, ki jih zasleduje posameznik, ki želi ovrednotiti svoje neformalno in informalno učenje. Ko govorimo o enakovrednosti kompetenc, pridobljenih zunaj izobraževalnega sistema, s kompetencami, ki so opredeljene v formalnih izobraževalnih programih, je bistveno vprašanje prav enakovrednost obojih.

priznavanja v področno šolsko zakonodajo²² in v sektorsko delovno zakonodajo, lahko iz podatkov analiz in spremljanja procesov priznavanja v praksi²³, ugotovimo, da sistem do zdaj še ni zaživel tako kot je bilo glede na potrebe pričakovati. Podatki kažejo na veliko razpršenost normativne ureditve, parcialnost ureditev ter metodološko in ne nazadnje tudi na terminološko neusklajenost. Vrednotenje in priznavanje je omejeno na sistem priznavanja nacionalnih poklicnih kvalifikacij, ki je izrazito centraliziran in na priznavanje neformalno pridobljenih znanj v formalnem izobraževanju, predvsem na sekundarni ravni (poklicno in strokovno izobraževanje), njegova implementacija na praktični ravni pa je zelo počasna. Med ključnimi razlogi za tako stanje so nedodelanost posameznih struktur za vrednotenje na nacionalni ravni, še vedno ostaja odprto vprašanje transparentnosti kvalifikacij, pridobljenih zunaj tradicionalnih izobraževalnih okolij, nacionalno kvalifikacijsko ogrodje, ki bi moralo postaviti jasne kriterije razvoju posameznega sistema oz. vrsti in načinu povezovanja kvalifikacij, ki bodo vanj vključene, še ni sprejeto.

Za preseganje sedanjega stanja, predvsem pa, da pospešimo nadaljnji razvoj tega področja, predlagamo oblikovanje **samostojnega krovnega predpisa** za področje vrednotenja in priznavanja (predhodno) neformalno in priložnostnega znanja. Temeljna intenca krovnega predpisa je zagotavljanje/širjenje možnosti dostopnosti do vrednotenja in priznavanja za vse ciljne skupine, širjenje koncepta vrednotenja in priznavanja za namene, ki jih zdajšnja krovna zakonodaja še ne podpira oz. vključuje ter preseganje parcialnosti v uporabi vrednotenja in priznavanja, ki smo ji priča v področnih zakonih.

V krovnem predpisu naj se opredelijo naslednja ključna področja zakonskega urejanja:

- Pravice vsakega posameznika do vrednotenja in priznavanja vseh rezultatov učenja, doseženih po neformalnih in priložnostnih poteh.
- Dostopnost do postopkov vrednotenja in priznavanja na ravni izobraževalne organizacije, na nacionalni in lokalni ravni in na sektorski ravni.
- Opredelitev možnih vrst priznavanja glede na temeljne namene priznavanja in vrste rezultatov vrednotenja in priznavanja.
- Pristojnosti za sistemsko urejanje in strokovni razvoj področja priznavanja (ne glede na vrste in namene) na nacionalni ravni
- Opredelitev standardov kakovosti za izpeljavo postopkov priznavanja
- Opredelitev javne veljavnosti listin, izdanih v postopkih vrednotenja in priznavanja.

Nosilci pristojnosti za področje vrednotenja in priznavanja na nacionalni ravni

Pregled zakonskih opredelitev in pristojnosti nosilcev za področje vrednotenja in priznavanja kaže, da so pristojnosti razmeščene med različne nosilce odvisno od ravni in temeljnih namenov priznavanja, ki so vključena v dozdajšnje sistemsko ureditev. Na nacionalni ravni so pristojnosti razdeljene med Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, ki je »lastnik« sistema NPK, Ministrstvo za šolstvo in šport, ki pokriva področje priznavanja predhodno pridobljenega znanja v formalnem izobraževanju ter Ministrstvo za visoko šolstvo, ki pokriva ob deklarirani avtonomiji odločanja univerz, področje terciarnega izobraževanja. Čeprav ima zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah značaj krovnega zakona, nosilec politik večinoma še ni uspelo implementirati njegovih določil v sektorsko zakonodajo, kar kaže med drugim tudi na šibko vključevanje socialnih partnerjev.

²²To velja zlasti za vsebino področnih šolskih zakonov, ki so bili sprejeti po letu 2005; zakon o izobraževanju odraslih, ki je v letu 2006 sicer doživel manjše popravke, je pri obravnavi pravic do vrednotenja in priznavanja zlasti neformalno pridobljenega znanja pravzaprav izjema, kar kaže na potrebo po njegovi dopolnitvi oz. prenovi.

²³Evalvacija priznavanja v formalnem poklicnem in strokovnem izobraževanju. CPI, 2009 – 2011.

Mreža javnih ustanov za razvoj in izvajanje strokovnih politik za področje vrednotenja in priznavanja predhodno pridobljenega znanja, spretnosti in kompetenc je razpršena med Andragoškim centrom, Centrom za poklicno izobraževanje in Državnim izpitnim centrom; Zavod RS za šolstvo se v te dejavnosti ne vključuje. Koordinacije med javnimi zavodi ni, prav tako v sistemu do zdaj niso bile vzpostavljene poti in mehanizmi za tako delovanje.

Iz dosedanjih nacionalnih analiz (OECD, 2007) izhaja, da na področju vrednotenja in priznavanja ni definiranih in utečenih načinov izmenjave in informacij in prenosa znanja med sodelujočimi ustanovami, da imajo ključni partnerji na sistemski in strokovni ravni nedorečen odnos in pristojnosti za to področje, da niso dorečena vprašanja strokovne podpore in koordinacije razvoja. Da bi se lahko vzpostavil potreben nacionalni dialog, v katerem bi lahko razrešili vprašanja umestitve procesov vrednotenja in priznavanja, predlagamo **vzpostavitev posebnega/neodvisnega organa** za to področje s pristojnostmi na nacionalni ravni²⁴. Ob tem so šla razmišljanja predvsem v dve smeri:

- V vzpostavitev **medresorskega organa**, ki bi koordiniral in usklajeval delo različnih ministrstev, predvsem pa ministrstev za delo, družino in socialne zadeve, za šolstvo in visoko šolstvo na področju systemskega urejanja vrednotenja in priznavanja oz. na pripravi in poenotenju konceptualnih izhodišč za razvoj in implementacijo sistema vrednotenja in priznavanja.
Njegove naloge bi lahko bile: Oblikovanje in sprejemanje odločitev politično/systemske narave, usklajevanje socialnih partnerjev na tem področju, razvoj systemskih podlag, usklajevanje akterjev in pobud za razvoj kvalifikacijskih sistemov oz. struktur, sprejemanje in oblikovanje izhodišč za strokovni razvoj področja ter za povezovanje drugih strokovnih nosilcev.
- V povezovanje obstoječih strokovno-razvojnih kapacitet na nacionalni ravni v okviru enega **javnega zavoda** s centralnimi pristojnostmi in jasno opredeljenimi nalogami za strokovni razvoj področja vrednotenja in njegovo implementacijo v načrtu dela.
Njegove temeljne naloge bi lahko bile: skrb za razvoj stroke, metodologij, orodij, dokumentacije, usposabljanje kadrov oz. oblikovanje sistema izobraževanja in izpopolnjevanja, koordinacija in zagotavljanje svetovalne pomoči omrežjem izvajalcev, vodenje akreditacijskih postopkov izvajalcev, in registrov podatkov na nacionalni ravni, ki bi omogočali nadzor.

Postopek (izvedba) vrednotenja in priznavanja predhodno pridobljenega znanja, spretnosti in kompetenc

Kakovost priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja v smislu veljavnosti, zanesljivosti in kredibilnosti izidov postopkov je močno odvisna od tega, kako je izpeljan proces. Prav zaradi tega je potrebno skrbno razmisliti o postopkih in metodah za njegovo izpeljavo. Jasno morajo biti opredeljene tudi pristojnosti in odgovornosti posameznih partnerjev v procesu priznavanja neformalno in priložnostno pridobljenega znanja ter vzpostavljen sistem zagotavljanja kakovosti. Postopek mora biti za izvajalca, predvsem pa za uporabnika transparenten, usmerjen na potrebe posameznika, ki se vanj vključuje ter usklajen glede na temeljni namen, cilj vrednotenja. Proces ugotavljanja, preverjanja in potrjevanja predhodno pridobljenega znanja in spretnosti poteka po vnaprej določenih standardiziranih postopkih, ki jih navadno opredeli izvajalec z določitvijo strokovnjakov in organov, ki sodelujejo in odločajo v posameznih fazah, seveda v skladu z zakonom in drugimi navodili.

²⁴Analize systemske ureditve za področje vrednotenja in priznavanja v izbranih evropskih državah (Francija, Portugalska, Nizozemska), ki smo jih vključili, kažejo na prakso ustanavljanja takih organov, teles, agencij s pristojnostmi na nacionalni ravni. Njihove vloge/ pristojnosti/naloge so različne, odvisne od več dejavnikov, med njimi od decentraliziranosti/centraliziranosti sistema, vrst oz. namenov priznavanja, itd...

Pregled obstoječih zakonskih rešitev glede opredelitev postopka in pogojev za njegovo izvedbo kaže na uveljavljanje različnih pristopov k urejanju tega vprašanja. Postopkovno in normativno najbolj dodelan sistem je prav gotovo »model NPK«. Za sistem nacionalnih poklicnih kvalifikacij je značilna visoka stopnja regulacije postopka, predpisani so pogoji za izvedbo, standardizirana je dokumentacija in opredeljen je nadzor. Poleg krovnega zakona postopek ureja tudi več podzakonskih aktov. V formalnem izobraževanju je postopek dokaj natančno opredeljen s Pravilnikom in Skupnimi smernicami in standardi v višjem strokovnem izobraževanju, na področju poklicnega in srednjega strokovnega izobraževanja pa je oblikovanje postopka priznavanja v pretežni meri prepuščeno izvajalcem postopka in njihovi strokovni usposobljenosti za njegovo izpeljavo.

Analiza modelov/postopkov, kakor se izvajajo v praksi oz. so bili vzpostavljeni v okviru razvojni projektov je pokazala, da izvajalci v veliki večini izhajajo iz nekega idealnega modela, pri tem se zgledujejo po rešitvah, ki so se oblikovale v sistemu NPK in iz tujih zgledov. Na izvedbeni ravni pa je prišlo do odstopanj oz. razlik, ki na eni strani kažejo na potrebo po določenemu poenotenju (standardiziranju) posameznih faz, na drugi strani pa na potrebo po ohranjanju različnosti postopka, glede na temeljni namen vrste priznavanja.

Z vprašanji regulacije (standardizacije) postopkov vrednotenja in priznavanja so se ukvarjali tudi v drugih državah, kjer ima sistem že nekoliko daljšo tradicijo. Izoblikovale so se različne rešitve v smer bolj ali manj izrazite pravne regulacije glede akreditacije izvajalcev, pravil zagotavljanja kakovosti, določanja obvezne dokumentacije, ki spremlja postopke in omogoča eksterni nadzor in podobno.

Analiza kot tudi evalvacija vrednotenja in priznavanja sta pokazali, da je teh postopkov zaenkrat v praksi malo. Razlogi zato to so verjetno različni, nekatere velja iskati tudi v nedorečenosti postopka in v svojevrstnem strokovnem nelagodju izvajalcev²⁵, ki se odraža tudi v zahtevi po sprejetju normativnih podlag in poenotenju / sprejetju skupnih strokovnih izhodišč (modelov) za izvedbo postopka ter izdajo listin.

Take zahteve vsekakor kažejo na:

- potrebo po zagotavljanju ustrezne strokovne pomoči izvajalcem za izpeljavo postopkov vrednotenja in priznavanja,
- potrebo po oblikovanju skupnih strokovnih izhodišč na nacionalni ravni, na katera bi se izvajalci oprli pri izvajanju postopka v praksi,

zato predlagamo, da se na nacionalni ravni pripravi **dokument Skupne smernice in standardi/Navodila za izpeljavo postopkov vrednotenja in priznavanja**, ki bo vse izvajalce zavezoval h kakovostni in transparentni izvedbi postopkov ter obvezoval, da v internih aktih podrobneje uredijo področje vrednotenja in priznavanja v skladu s krovnimi predpisi in internimi pogoji v njihovi ustanovi.

Pri opredeljevanju vsebine dokumenta bi morali izhajati iz tega, da opredelitev enotnega modela postopka, ki bi upošteval vse specifičnosti postopkov za različne namene priznavanja in bil primeren za vse izvajalce /omrežja izvajalcev, ni mogoča oz. smiselna.

V Skupnih smernicah za izvajanje postopkov bi bilo treba opredeliti naslednja področja:

- vrste priznavanja glede na temeljne namene vrednotenja in priznavanja,
- modele,
- procese, faze postopka,

²⁵ Nekateri izvajalci so za postopek iskali rešitve tudi v okviru Zakona o splošnem upravnem postopku.

- preverjanje in ocenjevanje,
- vrste kreditov,
- zagotavljanje kakovosti,
- podporo kandidatom,
- svetovanje in informiranje,
- stroške in financiranje,
- pritožbene mehanizme,
- vrsto in obliko listin, ki izkazujejo dosežke vrednotenja in priznavanja.

Izvajalci postopkov vrednotenja na izvajalski ravni in usposobljenost

Kot smo že zapisali se v zadnjih letih v Sloveniji pristopi ugotavljanja, vrednotenja in potrjevanja formalno in neformalno pridobljenega znanja po posameznih omrežjih oziroma v organizacijah, razvijajo in izpeljujejo predvsem v:

- srednjih šolah,
- izobraževalnih organizacijah za odrasle,
- v svetovalnih središčih za izobraževanje odraslih,
- v sistemu nacionalnih poklicnih kvalifikacij,
- v dejavnosti Zavoda RS za zaposlovanje,
- v podjetjih.

Predlagamo, da se v nadaljnjem razvoju na tem področju:

- pristopi ugotavljanja, vrednotenja in priznavanja neformalno pridobljenega znanja in izkušenj odraslih tudi v prihodnje razvijajo v različnih omrežjih oz. organizacijah;
- pomembno pa je, da se razvijajo specifično glede na dejavnost v posameznih omrežjih oz. organizacijah, ciljne skupine in iz tega izhajajoče potrebe oz., namenov po vrednotenju in priznavanju;
- da se zagotovi dostopnost in transparentnost teh pristopov;
- da so o teh možnostih informira tako širšo strokovno javnost (da vemo drug za drugega kaj razvijamo in ponujamo), kot tudi vse potencialne uporabnike (mladi in odrasli), ki so jim možnosti vrednotenja in priznavanja namenjene.

V nadaljnjem razvoju na tem področju je potrebno zagotoviti več medsebojne informiranosti, kateri postopki se razvijajo in izvajajo v posameznih omrežjih, da razvoj in izvajanje le-teh usklajujemo s poudarkom, da ne prihaja do podvajanj dejavnosti na eni strani in na drugi do ne pokrivanja določenih potreb po vrednotenju in priznavanju.

Za večjo prepoznavnost možnosti vrednotenja in priznavanja predhodno pridobljenega znanja in izkušenj, je potrebno razvijati promocijska gradiva, strokovna gradiva, novosti na tem področju predstavljati na strokovnih dogodkih, predvsem pa tudi ustrezno sistemsko in zakonsko umestiti te dejavnosti.

K večji prepoznavnosti bi lahko prispeval tudi posebej za ta namen vzpostavljen spletni portal, kjer bi bili predstavljeni npr. primeri dobrih praks, dostopna strokovna gradiva in orodja (za uporabo s strani strokovnih delavcev in neposredno za ljudi) in druge informacije.

Usposabljanja izvajalcev postopkov vrednotenja

Prvi in osnovni predlog je, da je področje usposabljanja kadrov, ki so vključeni v razvoj in izvajanje postopkov ugotavljanja, vrednotenja in priznavanje neformalno pridobljenega znanja in izkušenj odraslih, potrebno šele razviti in vzpostaviti. Sedanja praksa kaže, da so usposabljanja potrebna, hkrati pa jih je zelo malo oziroma so po obsegu zelo skromna.

Pri razvoju in vzpostavitvi usposabljanja je potrebno upoštevati kompleksnost postopka in različnosti, ki so v posameznih omrežjih. Usposabljanja je potrebno razviti in vzpostaviti za strokovne delavce z različnimi vlogami v postopkih vrednotenja in priznavanja: npr. usposabljanje kadrov za prepoznavanje kaj bi lahko vrednotili pri posamezniku in ustrezno napotitev v ustrezne »pristope« (npr. kadri zavodov za zaposlovanje), za vlogo informatorja (kadri v vseh izobraževalnih organizacijah), za vlogo svetovalca za posamezen postopek/pristop (kadri v različnih omrežjih z različno specifikom), za vlogo člana komisij za potrjevanje idr.

Pomembno bi bilo, da se usposabljanja razvijejo na osnovi analiz potreb in kompetenc, ki jih morajo imeti posamezni kadri v postopkih ugotavljanja, vrednotenja in potrjevanja. V nadaljevanju je predstavljena opredelitev kompetenc možnih strokovnih profilov v postopkih vrednotenja in potrjevanja: informatorja, svetovalca in ocenjevalca.

Pri predlaganih vsebinah, ki bi jih morali vključiti v usposabljanja, pa so se nanizale naslednje teme:

- Znanje, kompetence kot rezultat učenja, izobraževanja in kaj je kaj in kakšno vrednost ima/Prepoznavanje kompetenc pri posamezniku.
- Osnovno zakonodajo s področja izobraževanja, priznavanja in dela oz. zaposlitve.
- Človek kot inteligentno in ustvarjalno bitje, psihosocialne in izobraževalne značilnosti. (Pravzaprav vsak, še posebno pa svetovalec in delavec v izobraževanju bi naj znal oceniti in ceniti človekov »mehki« kapital ter se zavedati potencialov).
- Struktura katalogov znanj.
- Še več o kompetencah in kako jih prepoznavati in ovrednoti.
- Svetovalni pripomočki in orodja za vrednotenje in priznavanje neformalno pridobljenega znanja.
- Veščine vodenja svetovalnega intervjuja in komunikacije.
- Uveljavljanje dokazil, ki štejejo (vodenje postopkov, uradna dokumentacija) in znanja pridobljena z izkušnjami (nabor kompetenc, postopek preverjanja).
- Predstavitev področja vrednotenja in priznavanja, potrdila o neformalno pridobljenih znanjih, analiza obravnavanja neformalnih znanj v podjetjih, svetovanje kandidatom, priprava portfolija.
- Vrednotenje in priznavanje neformalno pridobljenega znanja s praktičnimi primeri modelov priznavanja neformalno pridobljenega znanja, dokumentacija v postopku, novosti na področju in primere dobrih praks, ter spodbujanje priznavanja.
- Potrebna bi bila usposabljanja s področja e-komunikacije, ker je komunikacija na spletu in preko IKT orodij drugačna kot pri svetovanju »v živo«.

Predlogi za nosilce usposabljanj so precej enotni in sicer večina vidi kot nosilce teh usposabljanj tri javne zavode na področju izobraževanja, ACS, CPI in RIC (ter ZRSŠ za področje priznavanja splošno izobraževalnih predmetov-vsebin), ter za kadre na zavodih za zaposlovanje tudi ZRSZ v sodelovanju z ostalimi. Pri čemer bi kot neposredne izvajalce lahko vključevali tudi strokovne delavce, ki so sedaj vključeni v različne razvojne projekte na tem področju in so tudi sedaj v praksi že v vlogi izvajalcev usposabljanj.

Izkušnje, ki jih imamo v slovenskem prostoru in izkušnje drugih evropskih držav (Finske, Portugalske, Francije, Nizozemske) kažejo, da so v postopkih ugotavljanja, vrednotenja in potrjevanja predhodno pridobljenega znanja in izkušenj, vključeni predvsem trije različni strokovni profili oz. nosilci treh različnih vlog:

- informator,
- svetovalec,
- ocenjevalec.

Pri tem je potrebno poudariti, da ni nujno, da gre za samostojna delovna mesta, temveč le za dodatne naloge, ki jih opravljajo določeni strokovni delavci v posameznih omrežjih izobraževalnih ali drugih organizacij.

V vseh evropskih sistemih, ki smo jih preučili je poudarjeno, da morajo biti za te vloge posebej usposobljeni oziroma vsak od navedenih strokovnih profilov si mora pridobiti licenco oz. potrdilo o usposobljenosti za opravljanje določene vloge, ki jo mora tudi po vnaprej določenih pravilih oz. merilih obnavljati. Merila določi nosilec usposabljanj za posamezne strokovne profile ali pa so le-ta določena na nacionalni ravni.

Kot smo že zapisali, ni nujno, da so vsi trije strokovni profili oz. vloge ločeni, posamezen strokovni delavec lahko združuje več vlog oz. združljivi sta predvsem vlogi informatorja in svetovalca, vloga ocenjevalca pa je praviloma ločena od drugih dveh, da se zagotovi večja zanesljivost in objektivnost v postopku ocenjevanja in potrjevanja.

V okviru dela koordinacije in druge delovne skupine, smo opredeljene kompetence, ki naj bi jih imel vsak od navedenih strokovnih profilov, da bi kakovostno opravljal svoje delo v postopkih ugotavljanja, vrednotenja in potrjevanja. Gradivo je v dokumentaciji projekta na ACS. Pri opredelitvi kompetenc smo izhajali iz »idealnega postopka« vrednotenja znanj, spretnosti in kompetenc, ki naj bi bil izveden v naslednjih fazah: **identificiranje, dokumentiranje, potrjevanje učnih rezultatov, preverjanje učnih rezultatov, in priznavanje učnih rezultatov. Informiranje in svetovanje** pa mora biti omogočeno v vseh fazah procesa.

Predlagamo pa, da se bolj natančen opis del in nalog po posameznih področjih dela in opredelitev znanj ter spretnosti, ki jih mora strokovni delavec imeti za opravljanje konkretnih del in nalog, pripravi za delo navedenih treh strokovnih profilov v konkretnih omrežjih ali vrstah organizacij, ki že izvajajo ali šele bodo izvajale postopke vrednotenja in potrjevanja. Takšna členitev je smiselna, ko se pripravljajo podlage za konkretno usposabljanje strokovnih delavcev, vključenih v posamezne postopke vrednotenja in potrjevanja, saj bo prihajalo do določenih razlik v delih in nalogah ter s tem tudi v znanju in spretnostih glede na vrsto postopka, cilje oz namen postopka in vključene ciljne skupine.

Nosilci usposabljanj naj bodo nacionalni javni zavodi, pri čemer je potrebno jasno definirati katera usposabljanja izvaja kateri javni zavod. Pri razvoju usposabljanj naj javni zavodi medsebojno sodelujejo. Usposabljanja naj bodo modularno sestavljena, da bodo omogočala kombiniranje usposabljanj kadrov za različne vloge v postopku »vrednotenja in priznavanja«. Usposabljanja naj bodo vpeta v sistem stalnega strokovnega spopolnjevanja kadrov v vzgoji in izobraževanju.

Predlagamo, da se tudi področje usposabljanja ureja v sklopu nacionalne koordinacije na tem področju.

PRILOGA 1: TERMINOLOGIJA

POJEM	OPREDELITEV
KOMPETENCE	<p>So razvijajoče se zmožnosti posameznikov, da uporabljajo znanje, spretnosti in sposobnosti za ustvarjalno, učinkovito ter etično delovanje v kompleksnih, nepredvidljivih in spremenljivih okoliščinah v poklicu, družbenem in zasebnem življenju.</p> <p>(Vir: Kurikul na nacionalni in šolski ravni v poklicnem in strokovnem izobraževanju, CPI, maj 2006, str. 12)</p> <p>Kompetenca na splošno vključuje kompleksen sistem ne samo znanja in spretnosti, ampak tudi strategij in rutine, ki so potrebne za uporabo tega znanja in spretnosti, prav tako pa tudi ustrezna čustva in stališča ter učinkovito samoregulacijo teh kompetenc. (Weinert, F. E. (2001, str. 45–67), Pušnik 3/2004</p> <p>Kompetence so globalni cilji izobraževanja, ki pomeni sintezo:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) znanja v smislu obvladanja ter procesiranja vsebin, spoznanj in informacij ob uporabi višjih kognitivnih procesov (vsebinsko znanje), b) veščin, spretnosti, obvladanja postopkov in metod posamezne stroke ali strokovnega področja (proceduralno znanje), c) razvoja interesa, motivacije, osebnega odziva posameznika, njegove osebne integritete in socialne vključenosti. (Medveš, 2004) <p>Kompetence so zmožnosti posameznika, da aktivira, uporabi in poveže pridobljeno znanje v kompleksnih, raznovrstnih in nepredvidljivih situacijah (Perrenoud, 1997, Svetlik, 2005)</p> <p>Kompetenca</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. zmožnost, sposobnost nekaj dobro ali učinkovito opraviti. 2. zmožnost, sposobnost zadostiti zahtevam za določeno zaposlitev (ustrezati pogojem zaposlitve) 3. zmožnost, sposobnost zadovoljiti ali ustrezno opravljati specifične vloge v delovnem procesu. (Muršak, J. Pojemovni slovar za področje poklicnega in strokovnega izobraževanja, CPI 2002) <p>Vir: Vir: TERMINOLOŠKI SLOVAR O PREVERJANJU IN OCENJEVANJU (delovno gradivo, 4.1.2006)</p>
OCENJEVANJE UČNIH IZIDOV	<p>Proces presojanja posameznikovega znanja glede, spretnosti in/ali kompetenc glede na obstoječe kriterije, z določitvijo učnih metod in pričakovanj. Postopku ocenjevanje običajno sledi postopek vrednotenja in priznavanja.</p> <p>Vir: CEDEFOP</p>
POTRJEVANJE UČNIH IZIDOV	<p>Potrditve s strani odgovornega telesa, da so bili učni izidi (znanje, spretnosti in/ali kompetence), ki jih je posameznik pridobil v formalnem, neformalnem ali informalnem okolju, ocenjeni glede na vnaprej določene kriterije in ustrezajo zahtevam standardov potrjevanja. Potrjevanju običajno sledi certificiranje.</p> <p>Vir: CEDEFOP</p>

<p>PRIZNAVANJE UČNIH IZIDOV</p>	<p>Formalno priznavanje: proces podeljevanja uradnega statusa spretnostim in kompetencam skozi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - podeljevanje kvalifikacij (certifikat, spričevalo ali naziv). - podeljevanje kreditnih enot, priznavanje pridobljenih spretnosti in/ali sposobnosti. <p>Družbeno priznavanje: prepoznanje vrednosti spretnosti in/ali kompetenc s strani gospodarstva in družbe.</p> <p>Vir: CEDEFOP</p>
<p>PRIZNAVANJE NEFORMALNO PRIDOBLENEGA ZNANJA (VREDNOTENJE ZNANJA)</p>	<p>V postopku priznavanja neformalno pridobljenega znanja se z vrednotenjem znanja dijaka ugotavlja ustreznost neformalno pridobljenega znanja s standardi znanja, ki so opredeljeni v posamezni programski enoti.</p> <p>Dokazila, na podlagi katerih se priznava neformalno pridobljeno znanje, so: dokazila o usposabljanju oz. izpopolnjevanju, certifikati, izdani v skladu s predpisi, ki urejajo priznavanje poklicnih kvalifikacij, dokazila o pridobljenim znanju in opravljenih obveznostih po delih izobraževalnega programa, potrdila delodajalcev o usposabljanju z delom in druga podobna dokazila.</p> <p>Vir: Pravilnik o ocenjevanju znanja v poklicnem in srednjem strokovnem izobraževanju, 37. člen)</p>
<p>PROCES VALIDACIJE – VREDNOTENJA REZULTATOV NEFORMALNEGA IN PRILOŽNOSTNEGA UČENJA ALI UČNIH IZIDOV</p>	<p>Postopek, s katerim ovrednotimo znanje, spretnosti in kompetence, pridobljene v različnih učnih okoljih, ter jih priznamo.</p> <p>Idealni postopek vrednotenja znanj, spretnosti in kompetenc naj bi bil izveden v naslednjih fazah:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Identificiranje posameznikovih znanj, spretnosti in kompetenc je proces, v katerem posameznik sam ali v sodelovanju s svetovalcem ugotavlja, katera znanja in spretnosti je že usvojil v različnih učnih okoljih, in jih nato primerja z vnaprej določenimi standardi učnih izidov. 2. Dokumentiranje je zbiranje dokazov o znanju, spretnostih in kompetencah (na primer priporočila, primeri kakovostnih rezultatov dela, opisi tečajev; urejena zbirka dokumentacije je lahko tudi listovnik ali portfolijo). 3. Potrjevanje učnih rezultatov je postopek, s katerim se potrdi, da posameznikovi učni dosežki, dokazani v listovniku ali ocenjeni in preverjeni na druge načine, ustrezajo učnim rezultatom, ki se zahtevajo za pridobitev nacionalne poklicne kvalifikacije ali strokovnega modula/strokovnih modulov v izobraževalnem programu. V postopku potrjevanja kvalificirani ocenjevalec (strokovnjak za določeno področje) pregleda dokazila (lahko zbrana v obliki zbirne mape ali portfolija) in ugotovi, ali so izpolnjeni pogoji za priznavanje (kriterije, standarde) izobrazbe. 4. Preverjanje učnih rezultatov je nabor metod in postopkov, s katerimi se preveri obseg znanja, spretnosti in kompetenc, ki jih je udeleženec usvojil v različnih učnih okoljih za pridobitev nacionalne poklicne kvalifikacije. Kvalificirani ocenjevalec se na podlagi dokazil o že pridobljenih znanjih, spretnostih in kompetencah odloča, na kakšen način in v kolikšnem obsegu bo znanja potrebno preveriti. Ugotavljanje učnih izidov temelji na merjenju posameznikovih učnih rezultatov, kompetenc, ki so v praksi določeni z

	<p>uveljavljenimi standardi. Ocenjujejo se lahko ustna predstavitev, raziskovalne naloge, projekti, eseji, demonstracija veščin.</p> <p>5. Priznavanje učnih rezultatov je postopek, s katerim se uradno prizna usvojene učne izide s podelitvijo nacionalne poklicne kvalifikacije; lahko pa je na podlagi tega posameznik oproščen opravljanja strokovnega modula/strokovnih modulov v izobraževalnem programu.</p> <p>6. Informiranje in svetovanje mora biti omogočeno v vseh fazah procesa.</p> <p>Vir: Barbara Kunčič, Normativna ureditev postopkov vrednotenja in priznavanja neformalno pridobljenega znanja - temeljna izhodišča</p>
POKLICNI STANDARD	<p>Je dokument, ki opredeli vsebino poklicne kvalifikacije na določeni ravni zahtevnosti del in opredeli potrebna znanja, spretnosti in poklicne kompetence.</p> <p>(Vir: Kurikul na nacionalni in šolski ravni v poklicnem in strokovnem izobraževanju, CPI, maj 2006, str. 12)</p> <p>Poklicni standard vključuje znanja, spretnosti in kompetence za določeno poklicno kvalifikacijo. Vključuje naslednje elemente: ime in koda poklica, raven zahtevnosti, poklicne kompetence ter opis poklicnega standarda, ki vsebuje: področja dela, ključna dela, znanje in spretnosti. Poklicni standard se pripravi na podlagi profila poklica in je obvezna podlaga za nacionalno poklicno kvalifikacijo (NPK), ki se pridobi v program PSI oz. programskih modulih ali v postopku preverjanja in potrjevanja.</p> <p>Vir: TERMINOLOŠKI SLOVAR O PREVERJANJU IN OCENJEVANJU (delovno gradivo, 4.1.2006)</p>
RAZVOJ KOMPETENC	<p>Vključuje: (1) pridobivanje vednosti, tj. teoretičnega, konceptualnega, abstraktnega znanja (uporaba teorij, konceptov, znanja strok) – kognitivni vidik; (2) razvoj spretnosti in proceduralnega znanja (zmožnost reševanja problemov v različnih življenjskih in delovnih okoliščinah) – funkcionalni vidik; (3) razvoj avtonomne in etične drže v odnosu do sočloveka, skupnosti in okolja, razvoj odgovornosti, avtonomnosti – vzgojno socializacijski vidik.</p> <p>(Vir: Kurikul na nacionalni in šolski ravni v poklicnem in strokovnem izobraževanju, CPI, maj 2006, str. 13)</p>
UČNI IZID	<p>Skupek znanja, spretnosti in/ali kompetenc, ki jih je posameznik pridobil in/ali jih lahko prikaže po zaključku učnega procesa.</p> <p>Vir: CEDEFOP</p>
UČNI REZULTAT	<p>Učni rezultat: pomeni znanje, spretnost in kompetenco, standardizirano na določeni kvalifikacijski ravni. Je izjava o tem, kar kandidat na neki kvalifikacijski ravni po zaključenem učnem obdobju ve, je zmožen narediti in se odločiti. Učni rezultati so lahko oblikovani v povezavi s tečaji, programskimi enotami, z moduli, s programi. V teh povezavah se učni rezultati povezujejo v kvalifikacijo oz. izobrazbo.</p> <p>Vir: Slovensko ogrodje kvalifikacij, predlog imenovane ekspertne skupine, januar 2011, Ljubljana</p>

VIRI

- Australian Qualification Framework Implementation Handbook (2007). Način dostopa: http://www.aqf.edu.au/Portals/0/Documents/Handbook/AQF_Handbook_07.pdf
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 2011. Način dostopa: http://www.belaknjiga2011.si/pdf/bela_knjiga_2011.pdf.
- Bjørnavold, J. (2000). Making learning visible. Identification, assessment and recognition of non-formal learning in Europe. Thessaloniki: CEDEFOP, 2000.
- Bjørnavold, J. (2002). Identification, assessment and recognition of non-formal learning: European tendencies. V: Agora 5. Identification, evaluation and recognition of non-formal learning: Thessaloniki, 15 and 16 march 1999. Fries Guggenheim, E. (ur) Zbirka: CEDEFOP Panorama. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, str. 9-32.
- Common European principles for validation of non-formal and informal. Council of learning The European Union. Način dostopa: <http://ec.europa.eu/education/lifelonglearning/policy/doc/informal/validation2004en.pdf> (18. 5. 2004)
- Council Resolution 27 June 2002 on Lifelong Learning. 2002. Official Journal of the European Communities, 9.julij, C163.
- European guidelines for validating non-formal and informal learning (2009). CEDEFOP, dostopno http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/4054_en.pdf
- European Inventory on Validation of Informal and Non-formal Learning (2007). 2007, Update ECOTEC. Način dostopa: <http://www.uk.ecorys.com/europeaninventory/publications/inventory/EuropeanInventory.pdf>
- Feutrie, M.: The recognition of individual experience in a lifelong learning perspective. Validation of non-formal and informal learning in France. Lifelong Learning in Europe 3.
- Hozjan, D. (2006): Zakonska ureditev priznavanja izobrazbe in kvalifikacij. Sodobna pedagogika, 3/2006, str. 106-119.
- Hozjan, D. (2010): Sistemski vidiki priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja. Koper: Fakulteta za management. Način dostopa: <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-090-1.html>
- Information APL in the Netherlands. Dutch Knowledge Centre for APL. ETF study visit 28 Sept - 2 Oct 2009
- Ivančič, A., Svetina, M. (2008): Preverjanje in ocenjevanje v izobraževanju odraslih. Vrednotenje in ocenjevanje v vzgoji in izobraževanju. Zbornik prispevkov. Zveza društev pedagoških delavcev.
- Kelava, P. (2006): Komparativna analiza priznavanja neformalno pridobljenega znanja v petih evropskih državah. Sodobna pedagogika, 3/2006, str. 90-105.
- Kunčič, in drugi (2011): Pregled normativne ureditve vrednotenja in priznavanja mednarodne primerjave, ugotovitve in predlogi. Interno gradivo projekta ESS Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja. Andragoški center Slovenije.
- Kunčič, B. in drugi (2008): Spremljava certifikatnega sistema. Center RS za poklicno izobraževanje
- Lima, L. C., Guimaraes, P. (2004). Perspectives on Adult Education in Portugal. University of Minho. Braga.
- Memorandum o vseživljenjskem učenju. Komisija evropskih skupnosti, 2000.
- Muršak, J. (2002): Pojemovni slovar za področje poklicnega in strokovnega izobraževanja, CPI, MŠŠ.

- Muršak, J. (2006): Kaj storiti z učinki informalnega učenja. *Sodobna pedagogika*, 3/2006, str. 10-27.
- Oliveira, R. (2008): The National System of Recognition, Validation and Certification of Competences in Portugal. *Lifelong Learning in Europe* 3.
- Omerzelj Gomezel, D.(2006): Priznavanje znanja, pridobljenega z neformalnim in izkustvenim učenjem. Koper: Fakulteta za management.
- Pravilnik o ocenjevanju znanja v srednjih šolah. UL 60/2010, 23. 7. 2010.
- Pravilnik o ocenjevanju znanja v poklicnem in srednjem strokovnem izobraževanju. UL RS, št.78/07 in 8/08.
- Pravilnik o sestavi komisij za preverjanje in potrjevanje nacionalnih poklicnih kvalifikacij ter o načinu in postopku za pridobitev in izgubo licence. UL. RS št. 37/2010.
- Pravilnik o načinu in postopku preverjanja in potrjevanja nacionalnih poklicnih kvalifikacij UL. RS, št./ 2010.
- Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010 – ReNPIO (2004). UL 70/2004, 28. 6.2004.
- Resolucija o vseživljenjskem učenju. Evropska komisija, 2002.
- SOK, Slovensko ogrodje kvalifikacij. Predlog. CPI, 2011. Način dostopa: http://www.nok.si/data/files/75_file_path.pdf
- Strategija vseživljenjskega učenja v Sloveniji. Ministrstvo za šolstvo in šport, 2007.
- Priznavanje in potrjevanje neformalno in priložnostno pridobljenega znanja (2008). Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
- Priznavanje neformalnega in priložnostnega učenja: Aktivnost OECD 2006-2007. Nacionalno poročilo za Slovenijo (2007); ur. Šlander, V., Hvala Kamenšček, P. Center za poklicno izobraževanje.
- Vocational education and training in France (2008). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Vocational education and training in Portugal (2007). Cedefop Panorama series; 144. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007
- Werquin, P. (2008): Recognition of non-formal and in-formal learning in OECD countries: A very good idea in jeopardy? *Lifelong Learning in Europe* 3.
- Zakon o gimnazijah, uradno prečiščeno besedilo. UL 1/2007, 5. 1. 2007.
- Zakon o izobraževanju odraslih, uradno prečiščeno besedilo. UL 110/2006, 26. 10. 2006.
- Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah, uradno prečiščeno besedilo. UL 1/2007, 5. 1. 2007.
- Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju. UL 79/2006, 27. 7. 2006.
- Zakon o visokem šolstvu. UL 119/2006, 20. 11. 2006.
- Zakon o vrednotenju in priznavanju izobraževanja. UL 87/2011, 2. 11. 2011.